

Τ.Ε.Ι. ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ - ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΡΙΣΗ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΙΣΗΓΗΤΕΣ

ΜΠΛΑΤΣΙΩΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΜ:13850

ΤΥΡΑΜΑΝΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΜ:13952

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΜΑΥΡΙΔΑΚΗΣ ΘΕΟΦΑΝΗΣ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2014

ΠΡΟΛΟΓΟΣΣελ 4

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο 1: Παγκόσμια Οικονομία

1.1: Ο όρος της οικονομίαςΣελ 4-7

1.2: ΠαγκοσμιοποίησηΣελ 7-11

1.2.1: Ορισμός και ανάλυση του όρου Παγκοσμιοποίηση Σελ 7-8

1.2.2: Ο ρόλος της οικονομίας ως παγκοσμιοποιημένη μορφή Σελ 8-9

1.2.2.1: Η οικονομία ως αίτιο της παγκοσμιοποίησηςΣελ 9-10

1.2.2.2: Οφέλη του οικονομικού τομέα από την παγκοσμιοποίησηΣελ 10-11

Κεφάλαιο 2: Η κρίση της παγκόσμιας οικονομίας

2.1: Ορισμός της κρίσηςΣελ 11

2.2: Ορισμός του όρου οικονομική κρίσηΣελ 11-12

2.3: Συνοπτική ανάλυση της οικονομικής κρίσηςΣελ 12-13

2.4: Διεθνείς οικονομικές κρίσειςΣελ 13-24

2.4.1: Μια αναδρομή στις πιο σημαντικές κρίσειςΣελ 13-18

2.4.2: Η κρίση του 1929.....Σελ 18-21

2.4.3: Οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 1970Σελ 21-24

2.5: Η κρίση του 2007Σελ 24-41

2.5.1: Γενικά για την κρίσηΣελ 24-25

2.5.2: Η αρχή της κρίσηςΣελ 25-27

2.5.3: Τα αίτια της παγκόσμιας κρίσης του 2007Σελ 27-29

2.5.3.1: Η κυβερνητική παρέμβασηΣελ 29-30

2.5.3.2: Οι προσπάθειες αύξησης αποδοτικότητας των κεφαλαίωνΣελ 30-31

2.5.3.3: Η άνοδος του χρηματοπιστωτικού τομέα της οικονομίαςΣελ 31-33

2.5.3.4: Άλλες ΑιτίεςΣελ 33-34

2.5.4: Τα αποτελέσματα της κρίσης 2007Σελ 34-35

2.5.4.1: Επιπτώσεις στο εμπόριο και στην βιομηχανική παραγωγή	Σελ 35-36
2.5.4.2: Ανεργία	Σελ 36-37
2.5.4.3: Χρηματοπιστωτικές αγορές	Σελ 37-39
2.5.4.4: Ο τουριστικός τομέας	Σελ 39-40
2.5.6: Σε τι διαφέρει η κρίση του 2007	Σελ 40-41

Κεφάλαιο 3: Η Ευρωπαϊκή Οικονομία αντιμέτωπη με την κρίση

3.1: Η διαχρονική εξέλιξη της κρίσης	Σελ 42-44
3.2: Η επέκταση της κρίσης	Σελ 44-45
3.3: Η Κοινοτική αλληλεγγύη	Σελ 45-47
3.4: Προτεινόμενες λύσεις κατά τη διάρκεια της κρίσης	Σελ 47-48

Κεφάλαιο 4: Η Ελληνική Οικονομία απέναντι στην κρίση

4.1: Εισαγωγή στην Ελληνική οικονομική κρίση	Σελ 49-50
4.2: Τα αιτία της κρίσης	Σελ 50-55
4.3: Η πορεία της κρίσης	Σελ 55-60
4.4: Αποτελέσματα	Σελ 60-63

Κεφάλαιο 5: Μέτρα και προοπτικές αντιμετώπισης κρίσης

<u>5.1: Σε διεθνές επίπεδο</u>	Σελ 64-81
5.1.1: Κοινές τακτικές	Σελ 64-69
5.1.2: Οι τακτικές διάφορων χωρών	Σελ 69-77
5.1.3: Η κρατική παρέμβαση στην κρίση	Σελ 77-81
<u>5.2: Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο</u>	Σελ 81-87
5.2.1: Η στάση της ευρωπαϊκής ένωσης	Σελ 81-87
<u>5.3: Σε Ελληνικό επίπεδο</u>	Σελ 87-88
5.3.1: Η Ελλάδα αντιμετωπίζει την κρίση ως μέλος της Ε.Ε	Σελ 87-88
Συμπέρασμα	Σελ 89-90
Βιβλιογραφία	Σελ 90-93

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σε αυτήν την εργασία θα αναφερθούμε στη σημερινή οικονομική κρίση που διανύουμε και θα αναλύσουμε πως αυτό το φαινόμενο επηρεάζει την ίδια την παγκόσμια οικονομία.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα επικεντρωθούμε στην έννοια της Παγκόσμιας Οικονομίας, θα αναλύσουμε τους όρους οικονομία και παγκοσμιοποίηση και θα εξηγήσουμε το πώς αυτοί οι δυο όροι συνδέονται μεταξύ τους.

Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά την κρίση της παγκόσμιας οικονομίας, μέσω μιας αναδρομής θα αναφερθούμε σε όλες τις προηγούμενες διεθνείς οικονομικές κρίσεις. Επίσης θα αναλύσουμε τα αίτια και τις επιπτώσεις της τωρινής οικονομικής κρίσης, η οποία άρχισε το 2007.

Στο τρίτο κεφάλαιο η Ευρωπαϊκή Οικονομία βρίσκεται αντιμέτωπη με την κρίση, θα περιγράψουμε το χρονικό και την εξέλιξη της κρίσης, καθώς και τις λύσεις που είχαν προταθεί εκείνη την περίοδο.

Στο τέταρτο κεφάλαιο είναι η σειρά της Ελληνικής Οικονομίας να αντιμετωπίσει την κρίση, θα αναλύσουμε τα αίτια, την πορεία και τα αποτελέσματά της.

Το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο αναφέρεται στη λήψη μέτρων και προοπτικών για την αντιμετώπιση της κρίσης, στον διεθνή χώρο αλλά και σε ευρωπαϊκό και ελληνικό επίπεδο.

Κεφάλαιο 1: Παγκόσμια Οικονομία

1.1: Ο όρος οικονομία

Η οικονομία (προέρχεται από την αρχαία ελληνική «οίκονομία», που σημαίνει διαχείριση της οικίας, δηλαδή του νοικοκυριού). Γενικά σαν επίσημος ορισμός μπορεί να θεωρηθεί το σύνολο των συνειδητών και συστηματικών ενεργειών των ανθρώπων, που διαβιώνουν σε μια κοινωνία, όπως την παραγωγή, διανομή, ανταλλαγή και την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών.

Οι σημασίες αυτής της λέξης είναι πολλές, από την εξοικονόμηση χρημάτων που χαρακτηρίζει την καθημερινή μας ζωή, μέχρι τη γενικότερη οικονομική κατάσταση ενός κράτους ή και του πλανήτη ολόκληρου. Για να καταλάβουμε την επιστημονική της έννοια πρέπει να ανατρέξουμε στον παραπάνω ορισμό. Σύμφωνα με αυτόν, η οικονομία στηρίζεται σε οικονομικές θεωρίες και τρόπους διαχείρισης για την εφαρμογή τους. Ο **Alfred Marshall** όπως και άλλοι νεοκλασικοί οικονομολόγοι χρησιμοποιούσαν τον όρο «οικονομία» μόνο με την έννοια της πολιτικής οικονομίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η λέξη «οικονομία» να γίνει συνοπτικά συνώνυμη, με την έννοια της «οικονομικής επιστήμης» θεωρώντας ότι μπορεί να υποκαταστήσει τον όρο «πολιτική οικονομία». Αυτό συνδυάζεται με τη σημαντική επιρροή των μαθηματικών μεθόδων στον κλάδο της επιστήμης.

Επίσης ο όρος «οικονομία» μπορεί να αναφέρεται στην κατάσταση μιας χώρας ή μιας περιοχής, καθώς αποτελεί ένα βασικό σύνολο μετρήσιμων μεγεθών για ένα σύστημα ή καθεστώς, που επικρατεί στη χώρα ή την περιοχή στην οποία αναφέρεται. Όσο αφορά την άλλη έννοια, της οικονομίας, δηλαδή αυτής της εξοικονόμησης χρημάτων, ή της περιστολής δαπανών, προκύπτει το γεγονός, ότι η οικονομία μπορεί να είναι το αποτέλεσμα μιας εσωτερικής πιο αποτελεσματικής

οργάνωσης, που συχνά ονομάζεται «εσωτερική οικονομία». Ένα άλλο αποτέλεσμα της οικονομίας, το οποίο μπορεί να προκύψει από ένα φαινόμενο έξω από τον παράγοντα λήψης αποφάσεων είναι αυτό που ονομάζεται «εξωτερική οικονομία», η οποία μπορεί να είναι θετική, ουδέτερη ή αρνητική, ως προς το αποτέλεσμα της μεταβολής που επιφέρει.

Ο όρος οικονομία, με τη σύγχρονη έννοια, προσδιορίζεται από τις απλές εμπορικές πρακτικές, από τις οποίες αναδύθηκε και την ανάλυση από τον **Adam Smith**¹ σε γενικά δύο κύριους κλάδους: τη μικροοικονομία, ή αλλιώς μελέτη της ατομικής συμπεριφοράς και τη μακροοικονομία. Αυτές οι δυο μορφές της οικονομίας αναδύθηκαν στην περίοδο του μεσοπολέμου.

Σήμερα, αυτή η ανάλυση καθώς και η εξέλιξή της εφαρμόζεται από την οικονομία, για τη διαχείριση πολλών ανθρώπινων οργανώσεων, όπως κυβερνήσεις, ιδιωτικές εταιρείες, συνεταιρισμούς, κ.ά. Επιπλέον διάφοροι τομείς επηρεάζονται από την εφαρμογή της οικονομικής θεωρίας, για παράδειγμα, ο διεθνής χρηματοοικονομικός τομέας, η εθνική ανάπτυξη, το περιβάλλον, η αγορά εργασίας, ο πολιτισμός, η γεωργία, κ.τ.λ.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι μια οικονομία αποτελείται από το οικονομικό σύστημα μιας χώρας ή άλλης μονάδας της ανθρώπινης κοινωνίας. Ο τρόπος λειτουργιάς, το πλαίσιο και το περιεχόμενο της οικονομίας, καθορίζεται από την ύπαρξη συγκεκριμένων παραγόντων, τέτοιοι είναι το εργατικό δυναμικό, το κεφάλαιο, οι φυσικοί πόροι, η παραγωγή, το

εμπόριο, η διανομή και η κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών.(Πηγή: <http://el.wikipedia.org/wiki/Οικονομία>)

1.2: Παγκοσμιοποίηση

1.2.1: Ορισμός και ανάλυση του όρου Παγκοσμιοποίηση

Παγκοσμιοποίηση είναι η απελευθέρωση ορισμένων παραμέτρων, όπως για παράδειγμα είναι η οικονομία, επικοινωνία κλπ, οι οποίες μέχρι πρόσφατα δρούσαν μέσα σε ένα κράτος - προστάτη. Ακολουθώντας την ίδια πορεία με τους παραπάνω παραμέτρους, το εμπόριο, η κοινωνική δομή, η τεχνολογία, η κουλτούρα, το πολιτικό σύστημα, η γνώση κλπ, αποτελούν παραμέτρους που τείνουν να ελευθερώνονται και να αναπτύσσονται. Ο όρος συχνά χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει μια νέα ηγεμονία καθολικού τύπου στον κόσμο. Το 1944 είναι η χρονιά που σηματοδοτεί την έναρξη χρησιμοποίησης του όρου και ο **Theodore Levitt**² ήταν ο πρώτος που τον χρησιμοποίησε σε οικονομικό πλαίσιο.

Ο ορισμός που δίνεται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο είναι τυπικός και περιοριστικός, ο οποίος επικεντρώνεται στην παγκόσμια αυξανόμενη οικονομική αλληλεξάρτηση των χωρών. Η αλληλεξάρτηση αυτή, οφείλεται στον αυξανόμενο όγκο και ποικιλίας διεθνών συναλλαγών, αγαθών και υπηρεσιών, της ελεύθερης ροής κεφαλαίου διεθνώς, και της ταχείας ανάπτυξης της τεχνολογίας. Παρόλο τον περίπλοκο χαρακτήρα της παγκοσμιοποίησης, είναι εφικτό κάποιος να διαχωρίσει διάφορες τις πτυχές της:

- βιομηχανική παγκοσμιοποίηση που χαρακτηρίζεται από την ενίσχυση και επέκταση των πολυεθνικών εταιρειών

- χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση που έχει ως επίκεντρο την ανάπτυξη παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών αγορών και την πιο εύκολη πρόσβαση σε εξωτερικές χρηματοδοτήσεις, που αφορούν εταιρικούς και κρατικούς δανειζόμενους
- πολιτική παγκοσμιοποίηση που είναι η επέκταση των πολιτικών συμφερόντων σε περιοχές και χώρες που δεν γειτονεύουν με τα πολιτικά ισχυρά κράτη
- παγκοσμιοποίηση της πληροφόρησης που αφορά την αύξηση της ροής πληροφόρησης μεταξύ απομακρυσμένων περιοχών
- πολιτισμική παγκοσμιοποίηση που προωθεί την ανάπτυξη διαπολιτισμικών επαφών, καθώς και τη δημιουργία μιας παγκόσμιας κουλτούρας.

Ο Ismail Shariff υποστηρίζει ότι η παγκόσμια διαδικασία ομογενοποίησης τιμών, προϊόντων, απολαβών, τόκων, και κερδών συνθέτουν την παγκοσμιοποίηση. Επίσης η μετανάστευση ανθρώπων, το διεθνές εμπόριο, οι γρήγορες μετακινήσεις κεφαλαίων και η ολοκλήρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών, αποτελούν τους παράγοντες που συνθέτουν την ανάπτυξη της παγκοσμιοποίησης (Πηγή: <http://el.wikipedia.org/wiki/Παγκοσμιοποίηση>)

1.2.2: Ο ρόλος της οικονομίας ως παγκοσμιοποιημένη μορφή

Όπως έχουμε αναφέρει προηγουμένως, η παγκοσμιοποίηση είναι ένα πολυσύνθετο φαινόμενο που εκτείνεται σε πολλά επίπεδα, όπως το οικονομικό, πολιτιστικό, πολιτικό, κοινωνικό κ.α. Ως πρώτο σημείο αναφοράς της είναι η μεταβολή που σημειώθηκε στην παγκόσμια οικονομία τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Με άπλα λόγια, η

παγκοσμιοποίηση σημαίνει κατάργηση των εμποδίων ανάμεσα στις εθνικές οικονομίες των κρατών, σε ότι αφορά το εμπόριο και την κίνηση των κεφαλαίων. Σε δυο κύριες κατηγορίες χωρίζεται η οικονομική παγκοσμιοποίηση:

- βιομηχανική παγκοσμιοποίηση που επικεντρώνεται στην ενίσχυση και επέκταση των πολυεθνικών εταιρειών
- χρηματοπιστωτική παγκοσμιοποίηση που έχει ως στόχο την ανάδυση παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών αγορών και την πιο εύκολη πρόσβαση σε εξωτερικές χρηματοδοτήσεις για εταιρικούς και κρατικούς δανειζόμενους (Παγκοσμιοποίηση, Συλλογικό έργο, 2001)

1.2.2.1: Η οικονομία ως αίτιο της παγκοσμιοποίησης

Σε δυο σημεία αξίζει να επικεντρωθούμε, **A)** την ανατροπή της παραδοσιακής αντίληψης για τον ρόλο του κράτους στην καπιταλιστική οικονομία που επικράτησε στη μεταπολεμική Ευρώπη. Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, το κράτος επέβαλε περιορισμούς στο εμπόριο και την κίνηση των κεφαλαίων. Έτσι σε διεθνές επίπεδο, οι εθνικές οικονομίες ανέπτυσαν μεν μεταξύ τους εμπορικές σχέσεις (π.χ εισαγωγές, εξαγωγές) που περιορίζονταν όμως: **(α)** από τη γεωγραφική απόσταση (π.χ στο υπερατλαντικό εμπόριο ο επιχειρηματικός κίνδυνος ήταν αυξημένος και το κόστος μεταφοράς και επικοινωνιών μεγάλο, **(β)** από περιορισμούς στις εισαγωγές προϊόντων (π.χ οι τελωνειακοί δασμοί). Επειδή οι φραγμοί στο διεθνές εμπόριο και οι περιορισμοί στην κίνηση των κεφαλαίων, δεν έφεραν αποτέλεσμα, τα οικονομικά αναπτυγμένα κράτη άρχισαν σταδιακά να συνάπτουν διεθνείς συμβάσεις μεταξύ τους που καταργούσαν τους περιορισμούς. **B)** τη νέα φάση που έφερε

στον καπιταλισμό η κατάρρευση του κουμμουνισμού. Όσο υπήρχε ο κουμμουνισμός, που έδειχνε τάση για παγκόσμια επικράτηση, ο καπιταλισμός ένιωθε την ανάγκη να βελτιώσει τη θέση των εργαζομένων, με ικανοποιητικούς μισθούς, λογικό ωράριο, ασφάλιση κ.λ.π. Εφαρμόζοντας φιλεργατική πολιτική το σύστημα, κέρδισε τη συμπάθεια του εργατικού κόσμου και παράλληλα τον κρατούσε μακριά από τα κουμμουνιστικά επαναστατικά κόμματα. Όταν ο κίνδυνος του κουμμουνισμού δεν υπήρχε, ήταν αναμενόμενο να γίνει προσπάθεια για περιορισμό των κοινωνικών παροχών που είχαν δοθεί στον εργατικό κόσμο. Σήμερα ο καπιταλισμός είναι μόνος, χωρίς να διατρέχει κανένα κίνδυνο, εξωτερικό ή εσωτερικό. Οι στόχοι του αφορούν, τη μείωση του κόστους παραγωγής σε βάρος των εργαζόμενων δηλαδή χαμηλότεροι μισθοί, μικρότερες ή μηδενικές παροχές για ασφάλιση των εργαζόμενων κ.λπ., τον ίδιο σκοπό υπηρετεί και η μετανάστευση των κεφαλαίων, που δεν είναι άλλη από την ίδια την παγκοσμιοποίηση. (Σωκράτης Γκίκας, 2001)

1.2.2.2: Οφέλη του οικονομικού τομέα από την παγκοσμιοποίηση

- Διαδίδονται τα τεχνολογικά επιτεύγματα και οι βελτιωμένες μέθοδοι παραγωγής και οργάνωσης, που διευκολύνουν την οικονομική ανάπτυξη των ιδιαίτερα ασθενέστερων κρατών. Επιπλέον εκσυγχρονίζονται οι τρόποι και τα μέσα παραγωγής (βιοτεχνία-βιομηχανία) με την εισαγωγή τεχνογνωσίας σε χώρες αναπτυσσόμενες και υπανάπτυκτες.
- Η επέκταση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη των φτωχών χωρών

- Με την παγκοσμιοποίηση πραγματοποιείται το άνοιγμα των αγορών, οι συναλλαγές ελευθερώνονται και το πεδίο τους διευρύνεται, αυξάνεται η πιθανότητα κέρδους για τις επιχειρήσεις, που πλέον απευθύνονται στην ενοποιημένη διεθνή αγορά
- Ο οικονομικός ανταγωνισμός συμβάλλει στη μείωση τιμών και στη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων
- Προωθείται η εξαγωγή τοπικών καταναλωτικών αγαθών (π.χ τρόφιμα) σε άλλες χώρες (Παγκοσμιοποίηση, Συλλογικό έργο, 2001)

Κεφάλαιο 2: Η κρίση της παγκόσμιας οικονομίας

2.1: Ορισμός της κρίσης

Οι έννοιες που έχουν αποδοθεί για τη κρίση είναι πολλές και διάφορες. Στην καθημερινότητά του ο απλός άνθρωπος χρησιμοποιεί τη λέξη κρίση, όταν αντιμετωπίζει ένα δύσκολο πρόβλημα, διανύει μια δύσκολη περίοδο ή βρίσκεται σε κρίσιμη φάση.

Στην ελληνική γλώσσα, η λέξη κρίση προέρχεται από το ρήμα κρίνω θέλοντας να χαρακτηρίσει μια κρίσιμη ,δύσκολη, επικίνδυνη κατάσταση. Συγκεκριμένα η κρίση είναι μια εκτροπή από την κατάσταση της κανονικότητας και μπορεί να πάρει τη μορφή από μια κατάσταση απλής διαταραχής μέχρι την κατάσταση του χάους και του πανικού. Συνεπώς, μια κρίση εμπεριέχει μια απειλή σχετικά με τους ανθρώπους, την απώλεια του ελέγχου και ορατές ή αόρατες συνέπειες, το ίδιο ισχύει για πόρους και οργανισμούς. (Πανηγυράκης, 2001)

2.2: Ορισμός του όρου οικονομική κρίση

Όταν μια οικονομία διανύει μια περίοδο διαρκής και αισθητής μείωσης της οικονομικής της δραστηριότητας, αυτό το φαινόμενο ορίζεται ως οικονομική κρίση. Για να προσδιορίσουμε τι σημαίνει οικονομική δραστηριότητα, πρέπει να επικεντρωθούμε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Οι επενδύσεις αποτελούν το βασικότερο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας, επειδή η αυξομείωσή τους, συμπαρασύρει και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη.

Η οικονομική κρίση αποτελεί τη φάση της καθόδου, που είναι μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων, αυτή η φάση προκύπτει, όταν η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση.

Οι οικονομικές διακυμάνσεις ορίζονται ως οι διαδοχικές αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας μέσα σε μια οικονομία. Επίσης είναι γνώστες και με την ονομασία κυκλικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι. Οι Άγγλοι χρησιμοποιούν τον όρο «**business cycles**», για να τονίσουν την ιδιαίτερη βαρύτητα που έχουν οι επενδύσεις στην εξέλιξη του οικονομικού κύκλου. Διαπιστώθηκε ότι η διάρκεια ζωής των οικονομικών κύκλων είναι περίπου από 7 έως 11 χρόνια, σύμφωνα με πολύχρονες στατιστικές παρατηρήσεις. (Πηγή: [http://el.wikibooks.org/wiki/Οικονομική κρίση. Αιτίες και αποτελέσματα](http://el.wikibooks.org/wiki/Οικονομική_κρίση._Αιτίες_και_αποτελέσματα))

2.3: Συνοπτική ανάλυση της οικονομικής κρίσης

Παραπάνω αναφερθήκαμε στις οικονομικές διακυμάνσεις, για να οριστεί η οικονομική κρίση χρησιμοποιούνται συνήθως οι έννοιες από τη θεωρία τους. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή,

οικονομικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι είναι το φαινόμενο των επαναλαμβανόμενων διακυμάνσεων της γενικής οικονομικής δραστηριότητας, που παρατηρούνται για μια περίοδο ετών.

Μία κρίση μπορεί να αποτελείται από τέσσερα διαφορετικά και διακριτά στάδια. Ο συνήθης κύκλος ζωής μιας κρίσης ακολουθεί τα παρακάτω στάδια:

Στάδιο 1 : Διαμόρφωση της κατάστασης ή Πρόδρομων συμπτωμάτων (Prodromal crisis stage).

Στάδιο 2: Εκδήλωση-κορύφωση της κρίσης (acute crisis stage).

Στάδιο 3: Των επιπτώσεων (Chronic crisis stage).

Στάδιο 4: Επίλυση- ομαλοποίηση (crisis resolution stage).

(Σφακιανάκης, 1998)

2.4: Διεθνείς οικονομικές κρίσεις

2.4.1: Μια ανάδρομη στις πιο σημαντικές κρίσεις

Τρεις είναι οι μεγάλες κρίσεις, που αντιμετώπισε ο καπιταλισμός ,σύμφωνα με ένα άρθρο του **Γεωργίου Χ. Παπασωτηρίου**, για την κρίση. Η πρώτη ήταν την περίοδο 1929-1933, που ήταν μία κρίση υπερπαραγωγής. Οι συνέπειες τότε στις ΗΠΑ ήταν η πτώση κατά 40% της βιομηχανικής παραγωγής, τριάντα εκατομμύρια άνεργοι και η χρεοκοπία 865.000 μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Τότε εφαρμόστηκε το περίφημο ⁴ **New Deal** του ⁵ **Franklin D. Roosevelt**, το οποίο είχε δυο σκοπούς, την ανάληψη βασικών οικονομικών λειτουργιών από το κράτος που ανήκαν στο ιδιωτικό κεφάλαιο και την

εξολόθρευση από τα στρατεύματα του στρατηγού **Douglas Mac Arthur** του γιγαντιαίου κινήματος των εργατών-ανέργων, που δημιουργήθηκε.

Η δεύτερη κρίση του 1970 οφείλεται στον πόλεμο του Βιετνάμ, ο οποίος χειροτέρεψε τα πράγματα λόγω της ήττας των ΗΠΑ και της απώλειας του κύρους τους.

Ακολούθησε η πετρελαϊκή κρίση του 1973, που χαρακτηρίζεται από το «μυστικό πόλεμο» εναντίον των σοσιαλιστικών χωρών, που στόχευε στην επανάκτηση του ελέγχου του τρίτου κόσμου και των βασικών ενεργειακών πηγών. Ο πόλεμος αυτός ήταν επιτυχής, αφού το σοσιαλιστικό στρατόπεδο κατέρρευσε.

Η σημερινή χρηματοπιστωτική κρίση θεωρείται ότι είναι κατά 400 φορές μεγαλύτερη ως προς τις ζημιές σε σχέση με αυτή του 1929. Και για μία ακόμη φορά, τον ρόλο του σωτήρα του καπιταλισμού αναλαμβάνουν οι ΗΠΑ ,από εκεί που ξεκινούν και οι κρίσεις.(Γεωργίος Χ. Παπασωτηρίου)

Σχεδόν 80 χρόνια μεσολάβησαν από το περίφημο "**κραχ**" του 1929 μέχρι τη σημερινή κρίση με επίκεντρο τα "δάνεια των φτωχών" εξ Αμερικής, όμως τα αίτια τόσο αυτών όσο και των άλλων, ενδιάμεσων, κρίσεων παραμένουν τα ίδια: Το κυνήγι του εύκολου κέρδους και οι αστόχαστες αποφάσεις των πρωταγωνιστών του συστήματος.

- Η "**Μαύρη Πέμπτη**" για την παγκόσμια οικονομία.

Το κραχ στη Wall Street το 1929, η "**Μαύρη Πέμπτη**" όπως έμεινε στην ιστορία, ήταν το γεγονός που οδήγησε την αμερικανική και παγκόσμια οικονομία σε μία πρωτοφανή κρίση, που κατέληξε στην ύφεση της δεκαετίας του 1930.Η

ανάδειξη νέων τεχνολογιών όπως το ραδιόφωνο και η αυτοκινητοβιομηχανία, συμμετείχαν εν μέρει, στην αύξηση της κερδοσκοπίας, στα τέλη της δεκαετίας του 1920. Εκείνη τη περίοδο η Wallstreet έκλεισε την Πέμπτη 24 Οκτωβρίου του 1929 με απώλειες 13%. Παρά τις προσπάθειες των αρχών να σταθεροποιήσουν την αγορά, το 1932 η Wall Street είχε χάσει πλέον το 90% της αξίας της. Ο δείκτης Dow Jones χρειάστηκε 25 χρόνια για να επιστρέψει στα επίπεδα του 1929.

Οι επιπτώσεις για την πραγματική οικονομία ήταν τεράστιες, καθώς οι Αμερικανοί είχαν επενδύσει τεράστια ποσά στο χρηματιστήριο, με αποτέλεσμα να χάσουν τα λεφτά τους εκατομμύρια οικογένειες της μεσαίας τάξης. Μέσα σε τρία χρόνια, το ΑΕΠ των ΗΠΑ είχε μειωθεί κατά το ήμισυ, ένας στους τρεις Αμερικανούς ήταν άνεργος, ενώ οι τράπεζες έκλεισαν το Μάρτιο του 1933. Τα προβλήματα επιδεινώθηκαν από τις κακές αποφάσεις των αρχών, η αμερικανική οικονομία χρειάστηκε μια δεκαετία για να συνέλθει, με το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο να παίζει τον ρόλο του λυτρωτή, καθώς οι τεράστιες στρατιωτικές δαπάνες εκμηδένισαν την ανεργία και εκτόξευσαν την ανάπτυξη.

- Η "**Μαύρη Δευτέρα**" του 1987.

Στις 19 Οκτωβρίου του 1987, ημέρα Δευτέρα, το αμερικανικό χρηματιστήριο υπέστη τη μεγαλύτερη ημερήσια πτώση της ιστορίας του εν καιρώ ειρήνης. Ο δείκτης Dow Jones έχασε το 22% της αξίας του μέσα σε λίγες ώρες, δίνοντας το σύνθημα για ένα μαζικό ξεπούλημα μετοχών στην Ευρώπη και την Ιαπωνία. Τα αίτια της κρίσης ήταν πολλά, οι φήμες για συνεχή κρούσματα εσωτερικής πληροφόρησης, οι ριψοκίνδυνες εξαγορές, η επιβράδυνση της οικονομίας των

ΗΠΑ και η πτώση της αξίας του δολαρίου ήταν τα κυριότερα. Η κατάσταση επιδεινώθηκε μετά την απόφαση της Γερμανίας να αυξήσει τα επιτόκια, η οποία συνοδεύτηκε από την περαιτέρω ενίσχυση του μάρκου έναντι του δολαρίου. Ο κίνδυνος χρεοκοπίας μεγάλων αμερικανικών τραπεζών ήταν πλέον ορατός, με αποτέλεσμα η **Fed** ⁶ και άλλες μεγάλες κεντρικές τράπεζες να ρίξουν δραστικά τα επιτόκια. Παρότι το κραχ είχε μικρή διάρκεια, η κρίση εκείνη απέδειξε ότι οι παγκόσμιες αγορές συνδέονται και ότι οι αποφάσεις των κεντρικών τραπεζών έχουν επιπτώσεις για τις οικονομίες όλων των χωρών. Παράλληλα, έδωσε το σύνθημα για τη θέσπιση αυστηρότερων κανόνων στον τρόπο λειτουργίας των αγορών, τόσο στις ΗΠΑ όσο και στη Βρετανία.

- Το **fund** που γκρέμισε την οικονομία των ΗΠΑ.

Το επενδυτικό **fund Long-Term Capital Market (LTCM)** βρέθηκε σε δεινή θέση μετά την κρίση που ξέσπασε στην Ασία, τη Ρωσία και τη Βραζιλία τη διετία 1997-1998. Έχοντας ποντάρει δισεκατομμύρια δολάρια σε ένα ριψοκίνδυνο στοίχημα για την πορεία των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων, το **LTCM** "κάηκε" όταν η Ρωσία ανέστειλε μονομερώς, τον Αύγουστο του 1998, την εξόφληση των κρατικών ομολόγων, σπέρνοντας τον πανικό στις αγορές και βυθίζοντας το αμερικανικό χρηματιστήριο. Η **Fed** ανέλαβε και τότε δράση. Έπεισε τις μεγαλύτερες τράπεζες των ΗΠΑ να ρίξουν σωσίβιο σωτηρίας στην **LTCM** και παράλληλα μείωσε εκτάκτως τα επιτόκια. Πολύ γρήγορα οι αγορές στάθηκαν ξανά στα πόδια τους.

- Η "**φούσκα**" των μετοχών υψηλής τεχνολογίας (2000):

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, οι εταιρίες του Ιντερνέτ βρίσκονταν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, παρόλο που ορισμένες από αυτές δεν ήταν καν κερδοφόρες. Η κατάσταση έφτασε στην κορύφωσή, τον Ιανουάριο του 2000, όταν η **AOL** εξαγόρασε με το αστρονομικό ποσό των 200 δισ. δολ. τον όμιλο **Time Warner**. Δύο μήνες αργότερα, το όνειρο μετατράπηκε σε εφιάλτης: Η φούσκα έσκασε, με το δείκτη μετοχών υψηλής τεχνολογίας **Nasdaq** να χάνει μέχρι τον Οκτώβριο του 2002 το 78% της αξίας του. Οι συνέπειες ήταν ευρύτερες, με τη αμερικανική οικονομία να προσγειώνεται απότομα, οι επενδύσεις να παγώσουν, ενώ τα χτυπήματα της 11ης Σεπτεμβρίου επιδείνωσαν την όλη κατάσταση. Χάρη στην έγκαιρη παρέμβαση της **Fed** με διαδοχικές μειώσεις κατά τη διάρκεια του 2001 μείωσε τα επιτόκια από το 6,25% στο 1%, με αποτέλεσμα η μεγαλύτερη οικονομία του πλανήτη μπόρεσε να σταθεί ξανά στα πόδια της (Γιώργος Χρηστίδης)

Επίσης η δεκαετία του 1990 χαρακτηρίζεται από δυο άλλες κρίσεις. Τη λεγόμενη “**ασιατική**” κρίση του 1998-1999, η οποία άγγιξε σε μεγάλο βαθμό το τραπεζικό σύστημα, ωθώντας πολλές ασιατικές τράπεζες στα πρόθυρα χρεοκοπίας. Διαφοροποιείται πολύ από τη κρίση του 1929 και τη σημερινή, καθώς πρόκειται για μία τοπική κρίση, γεωγραφικά περιορισμένη.

Άλλη κρίση είναι αυτής της «**ιαπωνικής οικονομίας**», η οποία είχε αντιμετωπιστεί με μερική ή πλήρη εθνικοποίηση τραπεζών. Είχε μεγάλη διάρκεια και οδήγησε σε ύφεση, διότι η αντίδραση των ιαπωνικών αρχών έφτασε με μεγάλη καθυστέρηση. Η καθυστέρηση των παρεμβάσεων, καθιστά την κρίση αυτή παρόμοια με αυτήν του 1929, αλλά και αυτή διαφοροποιείται τόσο από τη σημερινή όσο και από αυτήν του

1929 λόγω του τοπικού χαρακτήρα της. (Πηγή: <http://www.makthes.gr>)

2.4.2: Η κρίση του 1929

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929 (**The Great Depression**) ήταν μια κατάσταση διεθνούς οικονομικής ύφεσης που διήρκησε από ένα μέχρι δέκα χρόνια σε διάφορες χώρες του κόσμου. Επρόκειτο για τη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση της σύγχρονης ιστορίας και χρησιμοποιείται ως παράδειγμα για τον 21ο αιώνα, για το πόσο οδυνηρή μπορεί να είναι μια οικονομική καταστροφή. Στις ΗΠΑ χαρακτηρίστηκε ως η "**Μεγάλη Ύφεση**", σύμφωνα με τους αναλυτές η έναρξή της τοποθετείται στις 29 Οκτωβρίου του 1929, μετά από το χρηματιστηριακό κραχ, γνωστό ως η **Μαύρη Τρίτη**. Η κρίση στις ΗΠΑ τερματίστηκε με την έναρξη του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου, γύρω στο 1939.

Τα αίτια αυτής της κρίσης ήταν: **1)** η ανισορροπία στην οικονομία των ΗΠΑ, η οποία προήλθε από: **α)** τη πτώση των τιμών και μείωση της αγοραστικής δύναμης των αγροτών που ήταν αποτέλεσμα της σχετικής υπερπαραγωγής πρώτων υλών γεωργικών προϊόντων. **β)** τις υπεραισιόδοξες βιομηχανικές επενδύσεις σε τομείς όπως η παραγωγή αυτοκινήτων και ηλεκτρικών συσκευών, οι οποίες δεν απέφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. **2)** η ευάλωτη διεθνής οικονομία, λόγω ότι: **α)** η διεθνής οικονομία ήταν ήδη εξασθενημένη από τον Παγκόσμιο πόλεμο. **β)** το αίσθημα προστατευτισμού που διακατείχε τον αμερικανικό λαό και η εμμονή στη αποπληρωμή του συνόλου των δανείων που είχαν δοθεί στις ευρωπαϊκές χώρες επιδείνωνε ακόμη περισσότερο το πρόβλημα.

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση ήρθε με την αλυσιδωτή κατάρρευση των επιχειρήσεων και τραπεζών, με κρισιμότερη καμπή αυτής της κρίσης, τους άνεργους που έφθασαν τα 30.000.000.(Πηγή:<http://users.hol.gr/~kokkonis/courses/interwar/depression.htm>)

Οι επιπτώσεις της κρίσης ήταν καταστροφικές τόσο στον ανεπτυγμένο, όσο και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Επηρεάστηκε το διεθνές εμπόριο, τα προσωπικά εισοδήματα, τα έσοδα από φόρους, οι τιμές και τα κέρδη. Σε όλο τον κόσμο η οικονομία κάθε πόλης επλήγη, ιδίως εκείνων που εξαρτιόνταν άμεσα από τη βαριά βιομηχανία. Οι κατασκευές πάγωσαν, οι αγροτο-κτηνοτροφικές εργασίες υποχώρησαν λόγω πτώσης των τιμών στις σοδειές κατά 40% με 60%. Με τη ζήτηση σε διαρκή υποχώρηση και σε συνδυασμό με την έλλειψη εναλλακτικών εργασιών, οι περιοχές που εξαρτιόνταν από τον πρωτογενή τομέα όπως εκμετάλλευση γης, ορυχείων και ξύλου υπέφεραν ακόμη περισσότερο.

Ο χρόνος τερματισμού της μεγάλης κρίσης σε κάθε χώρα διαφέρει. Οι περισσότερες χώρες εφάρμοσαν προγράμματα ανακούφισης και η πολιτική τους ζωή πέρασε αναταραχές, σε άλλα ορισμένα κράτη, διάφοροι εθνικιστές όπως ο **Αδόλφος Χίτλερ** βρήκαν ελεύθερο έδαφος, ώστε να δημαγωγήσουν απελπισμένους πολίτες, με αποτέλεσμα την έναρξη του 2ου παγκοσμίου πολέμου.

Αρχικά η υποχώρηση της αμερικανικής οικονομίας ήταν ο παράγοντας που συμπαρέσυρε και τις υπόλοιπες χώρες, ενώ αργότερα, η εσωτερική κατάσταση στις οικονομίες της κάθε χώρας καθόρισε τις συνθήκες σε εθνικό επίπεδο. Το 1929 στις ΗΠΑ έγιναν προσπάθειες για έξοδο από την κρίση μέσα από

προστατευτικές πολιτικές, όπως η πράξη **Smooth-Hawley Tariff**⁷ και υψηλοί φόροι σε άλλες χώρες, γκρέμισαν το διεθνές εμπόριο. Από τα τέλη του 1930 μέχρι και το Μάρτιο του 1933 η οικονομία ακολουθούσε μια σταθερή πτώση.

Τα μέτρα που πάρθηκαν για την αντιμετώπιση της κρίσης του 1929 έφεραν πάντως μεγαλύτερες ανατροπές στην οικονομική πολιτική αγορές. Μερικές από αυτές πραγματοποιήθηκαν ήδη στη διάρκεια της κρίσης, ενώ άλλες ολοκληρώθηκαν μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Το σημαντικότερο είναι ότι η νομισματική πολιτική άλλαξε προσανατολισμό και μπήκαν οι βάσεις της αναμόρφωσης της εποπτείας και λειτουργίας των τραπεζών. Στις ΗΠΑ η αναμόρφωση αυτή έγινε το 1933 με το νόμο **Glass-Steagall** και με την ίδρυση του Οργανισμού Εγγύησης Καταθέσεων (**Federal Deposit Insurance Corporation**). Η νομοθεσία αυτή χώριζε τις τράπεζες σε δυο κατηγορίες, εμπορικές-καταθετικές και σε επενδυτικές δηλαδή μη καταθετικές. Οι πρώτες θα λειτουργούσαν μέσα σε ένα αυστηρό κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας, που θα περιόριζε τους κινδύνους τους οποίους μπορούσαν να αναλάβουν, με αντάλλαγμα την άμεση πιστωτική διευκόλυνσή τους από την Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ στην περίπτωση που θα αντιμετώπιζαν προβλήματα ρευστότητας. Επιπλέον το κράτος θα έχει στο έξης τον ρόλο του εγγυητή, στις καταθέσεις των αποταμιευτών σε εμπορικές τράπεζες, κάτι που δεν ίσχυε όταν ξέσπασε η κρίση. Αντίθετα, οι επενδυτικές τράπεζες θα λειτουργήσουν σε ένα λιγότερο αυστηρό ρυθμιστικό πλαίσιο, αφού από τη φύση τους δεν κινδύνευαν από πανικό καταθετών. Τον Ιούλιο του 1944, που ήταν ακόμη περίοδος πολέμου, οι 44 συμμαχικές χώρες που αποτελούσαν τότε τα Ηνωμένα Έθνη υπέγραψαν τις

συμφωνίες του **Bretton Woods**⁸ και έθεσαν τις βάσεις για το μεταπολεμικό διεθνές νομισματικό σύστημα.

Όντως υπάρχουν ομοιότητες μεταξύ της σημερινής κρίσης και αυτήν του 1929. Σε μόλις τρεις εβδομάδες τα χρηματιστήρια έχασαν περίπου από 20% έως 25% της αξίας τους. Επίσης η κρίση του 1929 ήταν παγκόσμια , αγγίζοντας όλες τις χρηματοοικονομικές αγορές. Η σημερινή κρίση λόγω της παγκοσμιοποίησης φαίνεται να είναι ακόμη σοβαρότερη από αυτήν του 1929. Η παγκοσμιοποίηση ενισχύει τη χρηματοπιστωτική κρίση και επηρεάζει πολύ πιο γρήγορα την παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα. Αν εξαιρέσουμε το φαινόμενο παγκοσμιοποίησης, τότε ο λόγος που αποκλείουμε μία επανάληψη της κρίσης του 1929, είναι γιατί βρισκόμαστε σε ένα διαφορετικό περιβάλλον από εκείνο της δεκαετίας του 1930. (Πηγή: <http://www.makthes.gr>)

2.4.3: Οι πετρελαϊκές κρίσεις κατά τη δεκαετία του 1970

Μία ακόμη από τις σημαντικότερες κρίσεις είναι αυτή του πετρελαίου τη δεκαετία του 1970. Δύο πετρελαϊκές κρίσεις έκαναν την εμφάνισή τους στη διάρκεια της δεκαετίας του '70, οι οποίες έφεραν στο προσκήνιο το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού, που ήταν ο συνδυασμός της συνύπαρξης του πληθωρισμού και της αυξημένης ανεργίας. Η 17η Οκτωβρίου του 1973 καταγράφεται ως επίσημη ημερομηνία έναρξης της πρώτης κρίσης , όταν τα μέλη του **ΟΑΡΕC** (Οργανισμού Αραβικών Χωρών – Εξαγωγέων Πετρελαίου Οργανισμού Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών) ανακοίνωσαν ότι δεν θα προμήθευαν πλέον με πετρέλαιο τις χώρες που υποστήριξαν το Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο. Σε αυτές τις χώρες

συμπεριλαμβάνονταν οι ΗΠΑ, οι σύμμαχοι τους στη Δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία. Όμως οι στοχευόμενες χώρες ανταποκρίθηκαν βρίσκοντας νέες πρωτοβουλίες για να περιορίσουν την εξάρτησή τους από τις παραπάνω χώρες.

Η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση ακολούθησε έξι χρόνια μετά, το 1979. Εμφανίστηκε στις ΗΠΑ, την περίοδο που το Ιράν ήταν στα πρόθυρα επανάστασης. Οι χώρες του **OPEC** για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, αύξησαν την παραγωγή τους και η συνολική απώλεια έφτασε στο 4%. Όλα τα παραπάνω συντέλεσαν στο να δημιουργηθεί ένας πανικός που ανέβασε την τιμή πολύ περισσότερο από όσο θα αναμενόταν. Αυτό ήταν αποτέλεσμα της μειωμένης ζήτησης και της υπερβολικής παραγωγής, οδηγώντας τον **OPEC** στο να χάσει την ενότητα του. Εξαγωγείς πετρελαίου, όπως το Μεξικό, η Νιγηρία και η Βενεζουέλα επεκτάθηκαν σημαντικά, ενώ οι ΗΠΑ και η Ευρώπη πήραν περισσότερο πετρέλαιο από το Prudhoe Bay και τη Βόρειο Θάλασσα. (Πηγή: <http://www.enthesis.net>)

Όπως αναφέραμε προηγουμένως η τιμή αυξήθηκε δραματικά, συγκεκριμένα το 1973, η τιμή ανά βαρέλι από 3 δολάρια έφτασε σε 20 δολάρια το Μάρτιο του 1974, επηρεάζοντας τις τιμές άλλων προϊόντων. Οι χώρες-μέλη του **OPEC** αύξησαν τις τιμές στις μεγάλες εταιρίες πετρελαιοειδών, που στη συνέχεια έφτασαν στους τελικούς καταναλωτές, μέσω διυλιστηρίων και πρατηρίων. Στη συνέχεια αυτές οι αυξήσεις μετατοπίστηκαν στα υπόλοιπα προϊόντα, με πρώτα εκείνα που επηρεάζονται άμεσα από την τιμή των πετρελαιοειδών, όπως τα πλαστικά, βυθίζοντας την παγκόσμια οικονομία σε ύφεση. Οι επενδύσεις μειώθηκαν και η συνολική ζήτηση παρουσίασε δραματική κάμψη. Οι χώρες όπως η Ιταλία και η Ιαπωνία που εξαρτιόνταν ενεργειακά αποκλειστικά από

εισαγωγές πετρελαίου, επλήγησαν περισσότερο καθώς δεν διέθεταν άλλες πηγές ενέργειας.

Στην πρώτη πετρελαϊκή κρίση, ο πληθωρισμός οδηγήθηκε σε τρομακτική άνοδο και η διεθνής οικονομία σε μακροχρόνια ύφεση. Για παράδειγμα, στις ΗΠΑ, το 1973 ο ετήσιος πληθωρισμός "έτρεχε" με ρυθμό της τάξης του 6,2%, ενώ το 1974 με 11,1% και για τη Ιαπωνία, οι αντίστοιχοι αριθμοί ήταν 11,7% και 24,5%.

Αρχικά οι δυτικές κυβερνήσεις, ξαφνιασμένες και απροετοίμαστες, αντέδρασαν με επεκτατικές δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές. Αύξησαν δηλαδή την ποσότητα χρήματος και τις κρατικές δαπάνες, με σκοπό να τονώσουν τη ζήτηση. Τα αποτελέσματα από την εφαρμογή των μέτρων δεν ήταν άμεσα, βοήθησαν όμως τη διεθνή οικονομική κοινότητα να ανακάμψει σταδιακά από την ύφεση. Εκείνο όμως που στάθηκαν ανίκανες να αντιμετωπίσουν, ήταν η υψηλή ανεργία που δημιουργήθηκε.

Ο δεύτερος "γύρος" της ανόδου των τιμών του μαύρου χρυσού άρχισε με την πτώση του **Σάχη**⁹ του Ιράν το 1979 και με την άνοδο φανατικών μουσουλμάνων στην εξουσία, λόγω της διακοπής των εξαγωγών πετρελαίου από την Περσία και της αναταραχής που δημιουργήθηκε. Οι τιμές για άλλη μια φορά αυξήθηκαν, από 13 δολάρια το βαρέλι το 1978 σε 32 δολάρια στις αρχές του 1980. Τα κράτη, φοβούμενα περαιτέρω κλιμάκωση των διεθνών καταστάσεων, προχώρησαν σε δημιουργία αποθεμάτων πετρελαίου, με αποτέλεσμα η τιμή του να αυξηθεί ακόμα περισσότερο. (Πηγή: http://el.wikipedia.org/wiki/Ιρανική_Επανάσταση)

Τα αποτελέσματα της δεύτερης πετρελαϊκής κρίσης ήταν περίπου ίδια με εκείνα του 1973, αλλά με διαφορετική ένταση και διάρκεια για κάθε χώρα. Περισσότερο επλήγησαν οι αναπτυσσόμενες μη πετρελαιοπαραγωγικές χώρες. Ο πληθωρισμός και η ανεργία αυξήθηκαν πάλι, μάλιστα σε τέτοιο βαθμό που οι κυβερνήσεις υιοθέτησαν πολιτικές με σκοπό να αντιμετωπίσουν τον πληθωρισμό, τον οποίο θεωρούσαν ως τη νούμερο ένα πληγή της παγκόσμιας οικονομίας. Ακολούθησαν δηλαδή διαφορετική οικονομική πολιτική από εκείνη του 1973. Οι δυτικές οικονομίες άργησαν να ανακάμψουν, παρ' όλο που το φαινόμενο της κρίσης, δεν ήταν κάτι το πρωτόγνωρο για αυτές.

Από το 1950 μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 1970, η ανάπτυξη των οικονομιών συνοδευόταν με χαμηλά ποσοστά ανεργίας και πληθωρισμού. Όμως οι πετρελαϊκές κρίσεις του 1972 και 1979 προκάλεσαν το ξεκίνημα του στάσιμο-πληθωρισμού, που αποτελεί την ύπαρξη υψηλού πληθωρισμού και ανεργίας ταυτόχρονα. Το ποσοστό της ανεργίας στις ανεπτυγμένες χώρες έφτασε σε ύψη που θύμιζαν τη Μεγάλη Κρίση του Μεσοπολέμου στην περίοδο 1981-83.

2.5: Η κρίση του 2007

2.5.1: Γενικά για την κρίση

Στις 9 Αυγούστου 2007, οι αγορές έπεφταν προμηνύοντας μαύρες μέρες, παρόλο που η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είχε υποχρεωθεί να τροφοδοτήσει τις χρηματαγορές με το ποσό των 95 δισ. δολαρίων. Κανείς όμως δεν προέβλεπε ότι αυτό θα κρατήσει πολύ, αφού είχαν πίστη στους σύγχρονους μηχανισμούς αντιμετώπισης και κυρίως αυτών των ΗΠΑ.

Αν και η κρίση πρωτοπαρουσιάστηκε στις αγορές των ΗΠΑ, σε σύντομο χρονικό διάστημα άρχισε να επηρεάζει όλες τις παγκόσμιες αγορές. Αυτό αποδεικνύει το πόσο στενά συνδεδεμένες είναι οι παγκόσμιες αγορές, αφού η κρίση από περιφερειακό πρόβλημα έγινε παγκόσμιο. Αν και οι χώρες που επηρεάστηκαν έλαβαν μέτρα σε σύντομο χρονικό διάστημα έγινε φανερό ότι όλες οι χώρες πρέπει να ενεργήσουν από κοινού.

Πριν από την κρίση επικρατούσε μία θετική ατμόσφαιρα στις αγορές. Οι κτηματομεσιτικές αγορές κέρδιζαν αξία, οι τιμές πετρελαίου είχαν ανοδική πορεία από την αυξανόμενη προοπτική ζήτησης και οι τράπεζες έβλεπαν υψηλά κέρδη από τις πιστώσεις που σχεδίαζαν να χορηγήσουν στο κτηματομεσιτικό τομέα λόγω της ανοδικής πορείας της αγοράς αυτής. Από τις πιστώσεις μπορούσαν να επωφεληθούν και οι πελάτες με χαμηλό εισόδημα.

Οι ιδιοκτήτες που είχαν αποκτήσει κατοικίες με στεγαστικά δάνεια, δανειοδοτήθηκαν ακόμη περισσότερο, με την προϋπόθεση να μπουν υποθήκες, λόγω αύξησης της αξίας των κατοικιών. Οι τράπεζες χωρίς να περιμένουν την πληρωμή των δάνειων, δείχνοντας την αξία των υποθηκευμένων κατοικιών, προωθούσαν ομόλογα στην αγορά τα οποία στη συνέχεια τα ξανά δανειοδοτούσαν. Οι αγοραστές ομολόγων τα πουλούσαν στην αγορά στους επενδυτές ως ομόλογα και μετοχές. (Αγγελόπουλος Π.,2005)

2.5.2: Η αρχή της κρίσης

Η έναρξη της κρίσης τοποθετείται το καλοκαίρι του 2007 που ξεκίνησε από τις αγορές των ΗΠΑ και επηρέασε όλη την υφήλιο. Όταν στις ΗΠΑ, οι δανειολήπτες με χαμηλό εισόδημα

αντιμετώπισαν δυσκολίες στην αποπληρωμή των δόσεων, είχαν σαν αποτέλεσμα οι τράπεζες να προβούν σε κατασχέσεις και να αρχίσει η πτώση της αξίας των κατοικιών. Όταν οι κατοικίες αυτές προωθήθηκαν προς πώληση για να αποφέρουν ρευστό στις τράπεζες αυξήθηκε η προσφορά με αποτέλεσμα να σημειωθούν μεγαλύτερες πτώσεις στις αξίες.

Το πρόβλημα ρευστοποίησης που αντιμετώπισαν οι τράπεζες έπρεπε να λυθεί με πίστωση από άλλα χρηματοοικονομικά ιδρύματα, αλλά η κατάσταση ήταν ασαφής και περιείχε μεγάλα ρίσκα με συνέπεια να αυξάνει το κόστος της πίστωσης. Έτσι δημιουργήθηκε μια αναμενόμενη σμίκρυνση στο οικονομικό σύστημα, επειδή οι τράπεζες δεν είχαν την πρόθεση να δανειοδοτήσουν.

Οι προβληματικές τράπεζες άρχισαν να καταρρέουν επειδή στις αγορές άρχισε να επικρατεί ένα κλίμα έλλειψης εμπιστοσύνης. Η οικονομική κρίση άρχισε να επηρεάζει και τον παραγωγικό τομέα.

Με βάση όλα τα παραπάνω, προκύπτει το εξής ερώτημα: Πώς οι οικονομίες της Ευρώπης και του υπόλοιπου κόσμου, επηρεάζονται από ένα πρόβλημα της αμερικανικής αγοράς; Ως απάντηση ορίζουμε την παγκοσμιοποίηση, που είναι η αιτία της εξάπλωσης του προβλήματος. Η οποία προκλήθηκε από την ελεύθερη μετακίνηση κεφαλαίων από ήπειρο σε ήπειρο και από χώρα σε χώρα, την ενοποίηση των αγορών και το άνοιγμα των οικονομιών. Άλλη αιτία είναι ότι στα τραπεζικά προϊόντα επένδυαν τράπεζες από όλο τον κόσμο, αμερικανικές τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρείες, ασφαλιστικά ταμεία, εταιρείες επενδύσεων, επενδυτικές τράπεζες και ιδιώτες.

Το ισχυρότερο σε διεθνές επίπεδο οικονομικό σύστημα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής που κλονίστηκε ιεραρχικά πρώτο, αποτελεί χαρακτηριστικό της κρίσης του 2007. Τον Νοέμβριο του 2008, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ιαπωνία, ήταν οι επόμενες χώρες που θα ακολουθήσουν αυτή την κατηφορική πορεία. Σύντομα οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης έγιναν εμφανείς και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, λόγω της μείωσης της ζήτησης που ακολούθησε στις παραπάνω οικονομικές δυνάμεις. Έτσι ακυρώθηκε ,ανεστάλη ή παρέλυσε, κάθε προοπτική ανάπτυξης και επενδυτικό σχέδιο.

Επομένως δημιουργείται η ανάγκη για συνεργασία των χωρών προκειμένου να αντιμετωπισθεί η οικονομική κρίση. Λόγω της αλληλεξάρτησης τους και των αλληλένδετων οικονομικών συστημάτων τους, όλες οι παγκόσμιες οικονομίες συμπαρασύρθηκαν και αυτό αποδεικνύει την στενή σχέση εξάρτησης και επηρεασμού.

2.5.3: Τα αίτια της παγκόσμιας κρίσης του 2007

Η οικονομική κρίση εξελίχτηκε μέσα από τη βαθιά ύφεση, στην οποία εισήλθε το μεγαλύτερο μέρος του βιομηχανικού κόσμου τη περίοδο 2008- 2009. Το 2007, οι απώλειες δανείων έφεραν στο προσκήνιο άλλα ριψοκίνδυνα δάνεια καθώς και υπερδιογκωμένες τιμές στα περιουσιακά στοιχεία των εταιρειών. Με την αύξηση του αριθμού των απωλειών δημιουργήθηκε ένας πανικός στα τραπεζικά δάνεια και η αβέβαιη οικονομική κατάσταση έγινε πιο δύσκολη από την απότομη αύξηση της τιμής του πετρελαίου και των τιμών στα τρόφιμα.

Η εκτεταμένη περίοδος της εύκολης διαθέσιμης πίστωσης, η ανεπαρκής ρύθμιση και εποπτεία και η αύξηση των

οικονομικών ανισοτήτων προκάλεσαν τη λεγόμενη “έκρηξη” στη ζήτηση. Στη συνέχεια καθώς οι τιμές των μετοχών και των ακινήτων μειώθηκαν ,πολλές μεγάλες και ισχυρές επενδυτικές και εμπορικές τράπεζες των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ευρώπης αντιμετώπισαν τεράστιες απώλειες, αρκετές χρεοκόπησαν και οι περισσότερες απαίτησαν μαζική δημόσια ενίσχυση.

Η απότομη ύφεση στις διεθνείς συναλλαγές, η άνοδος της ανεργίας και η κατάρρευση των τιμών των βασικών εμπορευμάτων έφεραν στο προσκήνιο μια παγκόσμια ύφεση και στον απόηχο της κρίσης εμφανίστηκαν κοινωνικές αναταραχές και πολιτικές αλλαγές.

Τον Δεκέμβριο του 2008, η «**NBER**»¹⁰ δήλωσε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής ήταν σε οικονομική ύφεση από τον Δεκέμβριο του 2007 και πολλοί οικονομολόγοι εξέφρασαν την ανησυχία τους ότι δεν υπάρχει τέλος στην πτώση των βασικών οικονομικών δεικτών μέσα στην ύφεση και ότι μέχρι τα τέλη του 2011 η αποκατάσταση δεν θα έχει πραγματοποιηθεί. Σύμφωνα με εκτιμήσεις οικονομολόγων η οικονομική ύφεση είναι χειρότερη από την μεγάλη ύφεση της δεκαετίας του 1929.Από τον Σεπτέμβριο του 2008, το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε και μέχρι τον Μάρτιο του 2009,χάθηκαν 742.000 θέσεις εργασίας. Εκείνη τη περίοδο το ποσοστό ανεργίας στις Ηνωμένες Πολιτείες έφτασε το 8,5%. Το διεθνές νομισματικό ταμείο είχε προειδοποιήσει για τις ανησυχητικές ομοιότητες μεταξύ της σημερινής οικονομικής κρίσης και της “**Μεγάλης Ύφεσης**”, παρά τα πρωτοφανή μέτρα που είχαν ληφθεί από τις κεντρικές τράπεζες και τις κυβερνήσεις παγκοσμίως.

Μέσα στη δεκαετία του 2000 σημειώθηκε μια οικονομική “έκρηξη” στις τιμές, των βασικών εμπορευμάτων και την αγορά ακινήτων. Αυτή η άνοδος στις τιμές των βασικών εμπορευμάτων σήμαινε το τέλος της ύφεσης στα βασικά εμπορεύματα που είχε παρατηρηθεί από το 1980 έως το 2000. Το 2008 οι τιμές πολλών βασικών εμπορευμάτων, ειδικά του πετρελαίου και των τροφίμων αυξήθηκαν σε τόσο μεγάλο βαθμό ώστε να προκαλέσουν πραγματική οικονομική καταστροφή. Παρακάτω αναλύουμε ορισμένα σημαντικά αίτια:

2.5.3.1: Η κυβερνητική παρέμβαση

Το 1992 η κυβέρνηση του «**George Bush**» με την 102η εντολή του κογκρέσου αποδυνάμωσε τις ρυθμίσεις που αποτελούσαν εμπόδιο για τις «**Fannie Mae**»¹¹ και «**Freddie Mac**»¹², με στόχο τη διάθεση περισσότερων χρημάτων για τη χορήγηση στεγαστικών δανείων. Σύμφωνα με την «**Washington Post**» η επιθυμία του κογκρέσου ήταν να ελευθερωθούν χρηματικοί πόροι για τις «**Fannie Mae**» και «**Freddie Mac**» για να αγοραστούν ενυπόθηκα δάνεια, με την προϋπόθεση ότι αυτές θα διατηρούσαν ένα πολύ μικρότερο ποσοστό των κεφαλαίων τους σαν ασφάλεια από τα άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι τράπεζες για κάθε 100 \$ μπορούσαν να ξοδέψουν τα 90 \$, οι «**Fannie Mae**» και η «**Freddie Mac**» μπορούσαν να ξοδέψουν 97,5 \$ αγοράζοντας δάνεια. Εκείνη την περίοδο το κογκρέσο ανακοίνωσε ότι οι εταιρείες θα ήταν υποχρεωμένες να διατηρούν περισσότερα κεφάλαια σαν ασφάλεια έναντι ζημιών εάν αυτές επένδυαν σε κινητές αξίες υψηλότερου κινδύνου. Όμως κατά τη περίοδο 1992 έως 2000 της

διακυβέρνησης «**Clinton**» αυτός ο κανόνας ποτέ δεν γνώρισε πραγματική ισχύ.

Η άποψη πολλών οικονομολόγων ήταν ότι αυτές οι προσπάθειες απελευθέρωσης της αγοράς οδήγησαν στην κατάρρευση. Έτσι παρατηρούμε ότι η πορεία προς την ύφεση που ξέσπασε στα τέλη της δεκαετίας του 2000, είχε ξεκινήσει από την δεκαετία του 1990 και όπως είναι αναμενόμενο αυτά τα χρόνια θα έφερναν σαν αποτέλεσμα μία τεράστια παγκόσμια οικονομική κρίση.

2.5.3.2: Οι προσπάθειες αύξησης αποδοτικότητας κεφαλαίων

Μία άλλη πιθανή αιτία της οικονομικής κρίσης ήταν η λανθασμένη εκτίμηση του κινδύνου από τις τράπεζες και τους επενδυτές, που αποτέλεσε και παράγοντα για την ενίσχυση του μέγεθός της. Έγινε εκτεταμένη χρήση των «**collaterized debt obligation**»¹³ και των «**credit default swaps**»¹⁴ με τους πολίτες να μην έχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα, οι οποίοι διέθεσαν τα χρήματά τους σε αυτές.

Σύμφωνα με αυτή την θεωρία, οι τράπεζες και οι επενδυτές ελαχιστοποιούσαν τον κίνδυνο, με τα πλεονεκτήματα των χαμηλών επιτοκίων, δηλαδή μπορούσαν να δανειστούν τεράστια ποσά χρημάτων, τα οποία θα μπορούσαν να ξεπληρώσουν μόνο αν η αγορά ακινήτων συνέχιζε μια μελλοντική ανοδική πορεία.

Ακόμη περισσότερο βοήθησε η χρήση του μοντέλου «**Gaussian copula model**» του «**David X. Li**»¹⁵ όπου διαμόρφωνε τις τιμές των «**CDO**» και «**CDS**». Η δυνατότητα του μοντέλου αυτού, ήταν να προβλέπει την σωστή τιμή του κάθε οικονομικού τίτλου, που εξασφαλιζόταν με τη μορφή

υποθήκης, χρησιμοποιήθηκε από ένα μεγάλο ποσοστό «**CDO**» και «**CDS**» επενδυτών, εκδοτών χρεογράφων και οργανισμών αποτίμησης αξιών.

Όμως αυτό το μοντέλο κατέρρευσε γρήγορα, αποτυχίες άρχισαν να εμφανίζονται νωρίς, όταν οι χρήστες του μοντέλου του «**David X. Li**» είδαν τις χρηματοπιστωτικές αγορές να εμφανίζονται με τρόπους που δεν είχαν προβλέψει, ούτε οι ίδιοι. Το 2008, αυτές οι αποτυχίες κατέληξαν σε πλήρεις χρεοκοπίες, όταν χάθηκαν από την αγορά τρισεκατομμύρια δολάρια, θέτοντας το παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα σε σοβαρό κίνδυνο.

Έτσι το μοντέλο του «**David X. Li**» θα μείνει στην ιστορία, σαν το μέσο που προκάλεσε τις αμέτρητες απώλειες όπου έκανε το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα να υποφέρει. Οι κάτοχοι των «**CDO**» που χρησιμοποίησαν αυτό το μοντέλο, δεν μπορούσαν να διανοηθούν ούτε στο ελάχιστο τον κίνδυνο που αναλάμβαναν. Στα τέλη του 2005 έως και τα μέσα του 2007, περίπου 450.000.000.000 δολάρια επενδύθηκαν σε «**CDO**», από αυτά, σχεδόν τα 305.000.000.000 δολάρια βρίσκονται αυτή τη στιγμή σε τυπική κατάσταση αθέτησης. Αποτέλεσμα όλων αυτών των μαζικών αποτυχιών σε αυτά τα χρεόγραφα που είχαν δραματικό αντίκτυπο στους ισολογισμούς των τραπεζών, ήταν να αφήσουν τις τράπεζες σε ολόκληρο τον κόσμο με ένα πολύ μικρό κεφάλαιο για να συνεχίσουν τις δραστηριότητες τους.

2.5.3.3: Η άνοδος του χρηματοπιστωτικού τομέα της οικονομίας

Στις 30 Ιανουαρίου του 1995, το Παγκόσμιο Οικονομικό Συνέδριο πραγματοποιήθηκε στο Νταβός της Ελβετίας, όπου

παραβρέθηκαν οι σημαντικότεροι τραπεζίτες του κόσμου. Κύριο θέμα συζήτησης ήταν το μεξικάνικο πέσο, το οποίο διένυε μια περίοδο κρίσης, χάνοντας το 40% της αξίας του έναντι του δολαρίου μέσα σ' ένα μήνα, εξαιτίας της εξόδου κεφαλαίων από τη χώρα. Όταν κάποια στιγμή αναφέρθηκε ότι το Μέξικο διέθετε λιγότερα από 5 δις δολάρια σε συναλλαγματικά αποθέματα, οι Αμερικανοί τραπεζίτες εγκατέλειψαν το συνέδριο. Το Μεξικό ήταν υποχρεωμένο να επιστρέψει στους τραπεζίτες το ποσό των 18 δις δολαρίων, σε διάστημα λίγων ημερών, αλλιώς η χώρα τους αλλά και οι ΗΠΑ θα ζημιώνονταν .

Στις 3 Φεβρουαρίου, εξασφαλίζεται το ποσό των 50 δις δολαρίων για το Μεξικό, χάρις την παρέμβαση του Αμερικανού προέδρου **Μπιλ Κλίντον**. Σαν αποτέλεσμα ήταν να αποτραπεί το επικίνδυνο φαινόμενο «**Τεκίλα**» την τελευταία στιγμή, όμως η πτώση των τιμών στο χρηματιστήριο του Μεξικού προκάλεσε και στη Γουόλ Στριτ απώλειες ύψους 10 δις δολαρίων.

Η κρίση της Γουόλ Στριτ τον Οκτώβριο του 1997 ξεκίνησε από τη Νοτιοανατολική Ασία. Χάρη στα αστρονομικά ποσά που επένδυσαν ιαπωνικές τράπεζες και αμερικανικοί οργανισμοί, είχε ως αποτέλεσμα διάφορες χώρες όπως η Ταϊλάνδη, η Μαλαισία, οι Φιλιππίνες και η Ινδονησία να γνωρίσουν μια ραγδαία ανάπτυξη. Καμιά ανησυχία από τη μεριά των ξένων επενδυτών δεν υπήρχε για τα κέρδη τους, καθώς τα τοπικά νομίσματα ήταν εξαρτημένα από το δολάριο. Αυτός ο ξέφρενος ρυθμός ανάπτυξης και τα ελλείμματα στους προϋπολογισμούς, ήταν οι λόγοι που οδήγησαν τις κυβερνήσεις των ασιατικών χωρών, στην απόφαση ότι δεν μπορούσαν πλέον να συγκρατήσουν τη συναλλαγματική ισοτιμία με το δολάριο. Εξάλλου ούτε τα αναγκαία

συναλλαγματικά αποθέματα διέθεταν ούτε τη φορολογία μπορούσαν ν' αυξήσουν, γιατί κάτι τέτοιο θα επιβάρυνε αφάνταστα τις επιχειρήσεις και τις εξαγωγές, που αποτελούσαν την κινητήρια δύναμη της οικονομίας τους. Η απόφαση να εγκαταλειφθεί η συναλλαγματική ισοτιμία με το αμερικανικό νόμισμα προκάλεσε πτώση στα χρηματιστήρια. Οι Αμερικανοί επενδυτές ανησύχησαν, μήπως θα επηρεάζονταν οι ιαπωνικές τράπεζες στις οποίες οι ίδιοι είχαν επενδύσει, σαν αποτέλεσμα της κρίσεως.

2.5.3.4: Άλλες αιτίες

Μια ομάδα πολιτικών και οικονομολόγων εμφανίστηκε στις Ηνωμένες πολιτείες Αμερικής μέσα στον πανικό που προκάλεσε η παγκόσμια οικονομική κρίση, οι οποίοι προσπάθησαν να πείσουν τους πολίτες ότι η οικονομική κρίση είναι επακόλουθο των ενεργειών της ελεύθερης αγοράς. Ο βουλευτής «**Ron Paul**» και ο οικονομικός αναλυτής «**Peter Schiff**» με το βιβλίο «**crash proof**» εξέφρασαν τέτοιες απόψεις μέσα από τις μελέτες τους, αλλά δεν έγιναν πιστευτές από τους πολίτες.

Ο «**John B. Taylor**»¹⁶ σε μια μελέτη του, υποστήριξε ότι η οικονομική κρίση ήταν αποτέλεσμα της υπερβολικής νομισματικής επέκτασης, της αδυναμίας αξιολόγησης του κινδύνου, και των απρόβλεπτων κυβερνητικών παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση της κρίσης, που είχαν τελικά αρνητικό αποτέλεσμα. (Πηγή: Taylor, John B., 2008)

Επιπλέον σαν αιτία της κρίσης έχει συζητηθεί η υπερπαραγωγή αγαθών που προκλήθηκαν από τις πρακτικές της παγκοσμιοποίησης. Τα τελευταία 15 με 20 χρόνια, σε χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία έγιναν μαζικές επενδύσεις από

μεγάλες Δυτικές πολυεθνικές εταιρείες, όπου αυξήθηκε σε μεγάλο βαθμό η παγκόσμια βιομηχανική παραγωγή με μειωμένο κόστος. Αυτή η υπερπαραγωγή αγαθών είχε την τάση να προκαλέσει αντιπληθωρισμό, σημάδια του οποίου ήταν εμφανή τον Οκτώβριο και τον Νοέμβριο του 2008, καθώς οι τιμές των αγαθών έπεσαν και η Ομοσπονδιακή τράπεζα των Ηνωμένων Πολιτειών χαμήλωσε το επιτόκιο της κατά 0,25% .

Σε μία άλλη μελέτη ο καθηγητής «**Herman Daly**» παρουσιάζει την οικονομική κρίση σαν μία κρίση υπερανάπτυξης, που σχετίζεται με την ποσότητα των φυσικών πόρων. Αυτή η άποψη υποστηρίζεται και προβλέπεται σε ένα βιβλίο του 1972 με τίτλο "Τα όρια της ανάπτυξης". Στο συγκεκριμένο βιβλίο οι συγγραφείς υποστήριζαν ότι αν δεν γίνουν αλλαγές στις πολιτικές ανάπτυξης που εφαρμόζονταν εκείνες τις ημέρες, στα τέλη του εικοστού αιώνα και στις αρχές του εικοστού πρώτου, θα παρουσιαζόταν μία μεγάλη οικονομική κρίση, που θα οφειλόταν στην σταδιακή εξάντληση των φυσικών πόρων (Πηγή: The Limits to Growth first edition, 1972)

2.5.4: Τα αποτελέσματα της κρίσης του 2007

Η οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2007 με 2008, είναι η χειρότερη παγκόσμια κρίση που εμφανίστηκε μετά τον πόλεμο. Το τρίτο τρίμηνο του 2008 στις Η.Π.Α το Α.Ε.Π άρχισε να ελαττώνεται και στις αρχές του 2009 σημείωσε μια καθοδική πορεία που όμοια δεν είχε παρατηρηθεί από τη δεκαετία του 1950.

Οι επενδύσεις κεφαλαίων, είχαν υποστεί μείωση χρόνο με τον χρόνο από το τελευταίο τρίμηνο του 2006 και έφτασαν στα ίδια επίπεδα με αυτά της μεταπολεμικής περιόδου του 1957-

58,κατά το πρώτο τρίμηνο του 2009. Οι επενδύσεις κατοικίας κατάρρευσαν γρήγορα το πρώτο τρίμηνο του 2009, πέφτοντας κατά 23,2% από το προηγούμενο έτος και σχεδόν 4 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από το προηγούμενο τρίμηνο.

Σε μία διαρκή ύφεση πέντε διαδοχικών τριμήνων βρισκόταν η εγχώρια ζήτηση και ήταν μικρότερη από την ζήτηση της περιόδου 1974 – 1975. Στο δεύτερο τρίμηνο του 2009,ο τομέας της ζήτησης σημείωσε ένα αρνητικό ρεκόρ ανά τρίμηνο της τάξεως – 2,6% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο που ήταν – 1,9%. Η οικονομική κρίση του 2007 επηρέασε διαφόρους τομείς όπως:

2.5.4.1: Επιπτώσεις στο εμπόριο και στην βιομηχανική παραγωγή

Στα μέσα του Οκτωβρίου του 2008, ένας δείκτης του όγκου της ναυτιλίας ο «**Baltic dry index**», κατέγραψε απώλειες 50% μέσα σε μία εβδομάδα, καθώς οι εξαγωγείς λόγω της πιστωτικής κατάρρευσης, δεν μπορούσαν δραστηριοποιηθούν.

Τον Φεβρουάριο του 2009 το περιοδικό «**economist**» σε άρθρο του υποστήριξε ότι, οι μεγαλύτερες μειώσεις στην βιομηχανική παραγωγή, που στηρίζεται στις εξαγωγές αγαθών, έχουν παρουσιαστεί κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης του 2007.Τον Μάρτιο του 2009 η Βρετανική εφημερίδα «**Daily Telegraph**» ανέφερε τις ακόλουθες πτώσεις της βιομηχανικής παραγωγής, από τον Ιανουάριο του 2008 έως τον Ιανουάριο του 2009. Χαρακτηριστικά παραδείγματα χωρών είναι η Ιαπωνία – 31%, η Κορέα – 26%, η Ρωσία – 16%, η Βραζιλία - 15%, η Ιταλία -14%, η Γερμανία – 12%. Ορισμένοι αναλυτές

υποστήριξαν ότι η παγκόσμια οικονομία περνούσε μια φάση εκτός πλαισίου παγκοσμιοποίησης

Όσο περνούσε ο καιρός, κομμάτια Ευρωπαϊκών και Αμερικανικών επιχειρήσεων καθώς και βιομηχανικών, αγοράζονταν από Επενδυτικά ιδρύματα και μεγάλους αγοραστές από την Μέση Ανατολή και την Ασία, συμπεριλαμβανομένου και την Κίνα. Αυτές οι επιχειρήσεις ήταν σε χαμηλή τιμή εξαιτίας της παγκόσμιας ύφεσης. Η Κινέζικη κυβέρνηση για να εξασφαλίσει τις απαραίτητες πρώτες ύλες για τη βιομηχανία της, είχε στρέψει την προσοχή της στις συμφωνίες που αφορούν τους φυσικούς πόρους σε ολόκληρο τον κόσμο, για την εξασφάλιση του εφοδιασμού πετρελαίου και την επάρκεια μετάλλων.

2.5.4.2: Ανεργία

Στην περίοδο της οικονομικής κρίσης, η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (**International Labour Organization**) ή Δ.Ο.Ε., προέβλεψε ότι τουλάχιστον 20.000.000 θέσεις εργασίας θα έχουν χαθεί, κυρίως στον κατασκευαστικό κλάδο, στην αγορά ακινήτων, στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και στην βιομηχανία αυτοκινήτων, μέχρι το τέλος του 2009. Έτσι για πρώτη φορά στην ιστορία, το ύψος της ανεργίας σε ολόκληρο τον κόσμο φτάνει σε ποσοστό πάνω από 200 εκατομμύρια ανέργους. Στα μέσα του 2009, η Δ.Ο.Ε υποστήριξε, ότι όσο η παγκόσμια ύφεση μεγάλωνε σε εύρος τόσο ο αριθμός των ανέργων θα έφτανε τα 50 εκατομμύρια.

Παράλληλα σημειώθηκε μια άνοδο των αναπτυσσόμενων οικονομιών όπως, της Βραζιλίας, της Ινδίας και της Κίνας, οι οποίες αύξησαν το συνολικό εργατικό δυναμικό σημαντικά. Οι πρόοδοι που σημειώθηκαν στην επικοινωνία και στην

εκπαίδευση σε αυτές τις χώρες, επέτρεψαν στους εργαζόμενους τους να ανταγωνιστούν πιο αποτελεσματικά τους εργαζόμενους στις παραδοσιακά ισχυρές Δυτικές οικονομίες, όπως τις Η.Π.Α. Η τεράστια αυτή άνοδος της προσφοράς εργασίας, προκάλεσε μείωση στα ημερομίσθια και συνετέλεσε στην αύξηση της ανεργίας.

2.5.4.3: Χρηματοπιστωτικές Αγορές

Ιδιαίτερα ασταθής μήνας χαρακτηρίστηκε ο Ιανουάριος του 2008 για τις παγκόσμιες χρηματαγορές, σύμφωνα με μετρήσεις του δείκτη «**U.S. S&P 500**» συνέβη μία απότομη μείωση των τιμών των μετοχών στο χρηματιστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών την Δευτέρα 21 Ιανουαρίου 2008. Ως «Μαύρη Δευτέρα» χαρακτηρίστηκε εκείνη η μέρα από μερικούς αρθογράφους και αρχισυντάκτες οικονομικών εφημερίδων, και αναφέρθηκαν σε ένα παγκόσμιο “κράχ” μετοχών, αν και τα αποτελέσματα διέφεραν από χώρα σε χώρα.

Ο δείκτης «**Shanghai composite index**» στην Κίνα, επηρεάστηκε από τις επιπτώσεις αυτών των γεγονότων, ο οποίος σημείωσε απώλειες του 5,14% στο μεγαλύτερο μέρος σε μετοχές των «**Ping An Insurance**» και «**China Life**», οι οποίες απώλεσαν 10% και 8,76%. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια παγκόσμια ανησυχία από την πλευρά των επενδυτών, για τις επιπτώσεις που θα έχει η ύφεση της Αμερικάνικης οικονομίας πάνω στην Κινέζικη οικονομία. Με βάση τον όγκο των εξαγωγών από την Κίνα στην Αμερική, στελέχη της «**Citigroup**»¹⁷ εκτιμούσαν ότι μία μείωση της τάξεως του 1% στην ανάπτυξη των Ηνωμένων Πολιτειών θα οδηγούσε σε 1,3% του δείκτη ανάπτυξης της Κίνας.

Μέσα στο 2008, κατεγράφησαν πολλές μειώσεις στις χρηματιστηριακές αγορές σε όλο τον κόσμο, συγκεκριμένα τον Ιανουάριο, τον Αύγουστο, τον Σεπτέμβρη και τον Οκτώβρη. Από τον Οκτώβριο του 2008, οι μετοχές στην Βόρεια Αμερική, στην Ευρώπη, στην Ασία και στις περιοχές του Ειρηνικού έχασαν σχεδόν το 30% της αξίας τους από το επίπεδο που βρίσκονταν στις αρχές του χρόνου. Ο Dow Jones Industrial Average σημείωσε πτώση 37% από τον Ιανουάριο του 2008.

Οι ταυτόχρονες πολλαπλές κρίσεις που έπλητταν το χρηματοπιστωτικό σύστημα των Ηνωμένων Πολιτειών στα μέσα του Σεπτεμβρίου του 2008, προκάλεσε μεγάλες πτώσεις στις διεθνείς αγορές και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Επίσης οι διάφοροι δείκτες κινδύνου, που είχαν γίνει αρκετά δημοφιλείς εκείνες τις μέρες καθώς και τα αποτελέσματα που έδειχνε η καμπύλη απόδοσης, μεγάλωναν τους φόβους των επενδυτών.

Οι Ρώσικες αγορές, που ήδη παρουσίαζαν πτώση λόγω της μείωσης των τιμών του πετρελαίου και των πολιτικών εντάσεων με τη Δύση, παρουσίασαν επιπλέον μείωση πάνω από 10% σε μία μέρα, προκαλώντας μία αναστολή του εμπορίου. Επίσης και άλλες αναδυόμενες αγορές παρουσίασαν σημαντικές απώλειες.

Στις 18 Σεπτεμβρίου το Ηνωμένο Βασίλειο, με ειδικά μέτρα προχώρησε σε προσωρινή απαγόρευση του **short – selling** των χρηματιστηριακών μέσων. Στις 19 Σεπτεμβρίου ήταν η σειρά της Αμερικανικής επιτροπής κεφαλαιαγοράς (**SEC**) να προχωρήσει σε προσωρινή απαγόρευση του **short – selling** πάνω σε μετοχές από 799 ειδικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Επιπλέον το <<**SEC**>> κατέστησε ευκολότερο για τους οργανισμούς να επαναγοράσουν μετοχές από τα θεσμικά τους

όργανα. Όλες οι παραπάνω ενέργειες βασίζονταν στην άποψη ότι το «**short – selling**», που επικρατούσε μέσα στη κρίση, στην αγορά, είχε ως σκοπό να βλάψει την εμπιστοσύνη στα χρηματιστηριακά ιδρύματα και να δρα αντίθετα προς τη σταθερότητα τους.

Στις 22 Σεπτεμβρίου, η απόφαση που πάρθηκε από την **Australian Securities and Investment Commission** να απαγορεύσει όλα τα **short – selling**, είχε ως αποτέλεσμα η «**Australian Securities Exchange (ASX)**» να ανοίξει κατά μία ώρα μετά. Αυτή η απόφαση αναθεωρήθηκε σε κάποιο βαθμό μερικές μέρες αργότερα.

Οι επενδυτές στράφηκαν προς στοιχεία ενεργητικών που θεωρούνταν βιώσιμα και προσοδοφόρα, αυτή η στροφή ήταν φυσικό επακόλουθο σε περιόδους χρηματοπιστωτικών αναταραχών και απώλειας της εμπιστοσύνης. Έτσι λόγω αυτής της νέας ζήτησης, η τιμή του χρυσού αυξήθηκε κατά 30% από τα μέσα του 2007 έως το τέλος του 2008. Επίσης είχε σχολιαστεί από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, το ενδιαφέρον που έδειχναν οι επενδυτές για τον τομέα των πολύτιμων μετάλλων, το τελευταίο διάστημα .

Τον Μάρτιο του 2009, οι απώλειες που είχε υποστεί ο παγκόσμιος πλούτος ξεπερνούσε το 45% σε λιγότερο από ενάμιση χρόνο, σύμφωνα με τον διευθυντή της **Blackstone group, Stephen Schwarzman**.

2.5.4.4: Ο τουριστικός τομέας

Η διαφορά της συγκεκριμένης κρίσης από τις προηγούμενες, επικεντρώνεται στο γεγονός ότι ο τουρίστας σήμερα δεν έχει την οικονομική άνεση για διακοπές, ενώ στις

προηγούμενες τον κυριαρχούσε ο φόβος για την ακεραιότητά του. Έτσι δημιουργούνται νέες τάσεις, όπως η μείωση της απόστασης του ταξιδιού και εύρεση προορισμών με καλές τιμές.

Για την αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων της κρίσης πρέπει ο τουρισμός να συμπεριληφθεί στα κυβερνητικά πακέτα κινήτρων. Επίσης να πραγματοποιηθεί η αναστολή πληρωμής των φόρων, η στενή συνεργασία του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα, η οικονομική στήριξη του κλάδου από την τραπεζική και την οικονομική κοινότητα, η συνεχής στατιστική παρακολούθηση των μεγεθών που περιγράφουν τον κλάδο, η ύπαρξη εντατικής και στοχευμένης διαφήμισης, η αύξηση της ποιότητας του προϊόντος με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών στον κλάδο και η εισαγωγή καινοτόμων μεθόδων για την ενίσχυση του **branding**. Σύμφωνα με μελέτες, οι ειδικές μορφές τουρισμού, δεν θα υποστούν στον ίδιο βαθμό τις επιπτώσεις της κρίσης. Παραδείγματα τέτοιων μορφών είναι ο πολιτιστικός τουρισμός, ο τουρισμός ευεξίας και ο τουρισμός υγείας, συνεδριακός τουρισμός, ο θαλάσσιος τουρισμός κ.τ.λ

2.5.6: Σε τι διαφέρει η κρίση του 2007

Η σημερινή κρίση διαφοροποιείται από αυτήν του 1929, πρώτα ως την οικονομική πολιτική που εφαρμόστηκε. Η κρίση του 1929 προκάλεσε μια παγκοσμίως συντονισμένη αντίδραση των οικονομικών πολιτικών και αυτό φαίνεται από τις αντιδράσεις των νομισματικών και δημοσιονομικών αρχών παγκοσμίως.

Δεύτερον τη μεγάλη διαφορά μεταξύ των δύο κρίσεων, μαρτυρεί το μέγεθος των κρατών, το οποίο ορίζεται από τις δημόσιες δαπάνες και τους φόρους ,που σήμερα είναι πολύ

μεγαλύτερο. Για παράδειγμα, το μέγεθος του αμερικανικού κράτους το 1929 ήταν 10%, ενώ σήμερα υπερβαίνει το 30%.

Τρίτον η διαφορά μεταξύ των δυο κρίσεων χαρακτηρίζεται , από έναν επιπλέον κίνδυνο, τη διείσδυση της χρηματοπιστωτικής δραστηριότητας στη καθημερινή ζωή των ανθρώπων, στοιχείο που επιβαρύνει τη σημερινή κρίση. Το ποσοστό των νοικοκυριών που έχει σήμερα πρόσβαση σε πιστώσεις είναι πολύ μεγαλύτερο από αυτό της δεκαετίας του 1930. Σήμερα σχεδόν κάθε άτομο στις δυτικές κοινωνίες έχει μία πιστωτική κάρτα, από αυτό μπορούμε να καταλάβουμε το μεγάλο βαθμό σύνδεσης μεταξύ χρηματοπιστωτικής και πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας. (Πηγή: <http://www.makthes.gr>)

Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση του 2007 είναι μια παγκόσμια κατάσταση που απειλεί την οικονομική ύφεση στον ευρύτερο χρηματοπιστωτικό και τραπεζικό τομέα με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής να είναι η χώρα γέννησης. Η κρίση αυτή έρχεται 78 χρόνια μετά την τελευταία μεγάλη κρίση του 1929 αλλά και παλαιότερες πετρελαϊκές κρίσεις. Προέκυψε μετά την εμφάνιση των προβλημάτων στην αγορά στεγαστικών δανείων και την αλόγιστη χρήση επενδυτικών προϊόντων. Πολλοί επιστήμονες υποστήριζαν ότι ήταν απαραίτητη μια νέα κρατική παρέμβαση και δημιουργία σχεδίων επίλυσης της κρίσης προτού επεκταθεί στην ευρύτερη οικονομία των κρατών που επλήγησαν. (Πηγή: <http://el.wikipedia.org>)

Κεφάλαιο 3: Η Ευρωπαϊκή Οικονομία αντιμέτωπη με την κρίση

Η επέκταση της κρίσης από τις ΗΠΑ στην Ευρώπη θεωρήθηκε ότι ήταν μία ασθένεια που εξαπλωνόταν από μια άρρωστη υπερδύναμη σε κατά τα άλλα υγιείς χώρες. Τα πράγματα όμως ήταν διαφορετικά γιατί πολλά ευρωπαϊκά κράτη είχαν εφαρμόσει πολιτικές που ενθάρρυναν τις εγχώριες φούσκες και έτσι φάνηκαν περισσότερο ευάλωτα όταν χτύπησε η παγκόσμια κρίση. Αυτό που αρχικά έμοιαζε με αποκλειστικά αμερικανική ασθένεια, ήταν στην πραγματικότητα πολύ πιο εκτεταμένο από όσο ήθελαν όλοι να παραδεχτούν. «Η κρίση ακολουθούσε ένα καλά χαραγμένο μονοπάτι από ιστορικά προηγούμενα αιώνων.

3.1: Η Διαχρονική εξέλιξη της κρίσης

Η χρηματοπιστωτική κρίση μετατράπηκε σε κρίση δημόσιου χρέους το Νοέμβριο του 2009. Σε όλη την ευρωζώνη και γενικότερα στην ευρωπαϊκή ένωση των 27 παρατηρήθηκε αύξηση του ελλείμματος και του χρέους, σε αντίθεση με το ΑΕΠ το οποίο μειώθηκε. Για την εμφάνιση της κρίσης στην ΕΕ, αφορμή έδωσαν τα μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα και τα υψηλά επίπεδα χρέους των «**PIGS**» (Πορτογαλία, Ιρλανδία, Ελλάδα και Ισπανία) ή «των **PIIGS**» (συμπεριλαμβανομένης της Ιταλίας). Για την κάθε χώρα οι αιτίες της συμπερίληψής της στην ομάδα των «**PIGS**» είναι διαφορετικές. Ο αδύναμος κρίκος, η Ελλάδα, ήταν η πρώτη που εθίγη. Η Ιρλανδία ήταν η επόμενη χώρα που υποχρεώθηκε να προσφύγει στο Μηχανισμό Στήριξης το Νοέμβριο του 2010. Ο πρόεδρος του Eurogroup **Ζαν Κλοντ Γιουνκέρ** (29/11/2010) ανακοίνωσε την παροχή δανείου συνολικού ύψους 85 δισ. ευρώ, για εννέα χρόνια, από την ΕΕ, το ΔΝΤ (22,5 δισ ευρώ), το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Δανία και τη Σουηδία και ένα μέρος (17,5 δισ ευρώ) από το εθνικό συνταξιοδοτικό αποθεματικό κεφάλαιο

της Ιρλανδίας (**NPRF**) και άλλους εσωτερικούς πόρους μετρητών. Σημαντικές αποφάσεις για το μέλλον του ευρώ, την αντιμετώπιση της κρίσης χρέους της Ευρωζώνης και τη θεμελίωση της οικονομικής διακυβέρνησης της Ε.Ε έπρεπε να ληφθούν μετά την προσφυγή και της Ιρλανδίας στο Μηχανισμό Στήριξης. Η Σύνοδος Κορυφής των αρχηγών κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 25 Μαρτίου 2011, θεωρήθηκε κρίσιμη ως μία συνολική και οριστική απάντηση της Ευρώπης στις ανησυχίες των αγορών. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 24/25 Μαρτίου 2011 με σκοπό την αποσόβηση της χρηματοπιστωτικής κρίσης που πλήττει την Ευρώπη, υιοθετήθηκε μια δέσμη μέτρων, ώστε να συνεχιστεί η πορεία προς τη βιώσιμη ανάπτυξη. «Η δέσμη έχει στόχο την ενίσχυση της οικονομικής διακυβέρνησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη διασφάλιση της διαρκούς σταθερότητας της ζώνης του ευρώ στο σύνολό της». Το σύμφωνο για το Ευρώ (σύμφωνο ανταγωνιστικότητας) συμφωνήθηκε από τους αρχηγούς κρατών (συμμετέχουν και Βουλγαρία, Δανία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία και Ρουμανία), οι οποίοι θα πρέπει να φροντίσουν να θεσπίσουν τα νομοθετήματα μέχρι τον Ιούνιο του 2011. Η οικονομική πολιτική των κρατών-μελών θα πρέπει να ασκείται πλέον με βάση τα δύο σύμφωνα: Το Νέο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης και το Σύμφωνο για το Ευρώ. Τον Απρίλιο του 2011, η Πορτογαλία ακολούθησε την Ιρλανδία, προσφεύγοντας στο Μηχανισμό Στήριξης. Τη διάθεση πακέτου διάσωσης ύψους 78 δισ. ευρώ προς την Πορτογαλία, διάρκειας τριών ετών, με ταυτόχρονη υποστήριξη του τραπεζικού της συστήματος, παράλληλη όμως εφαρμογή μέτρων σκληρής λιτότητας και προγράμματος μαζικών αποκρατικοποιήσεων στη χώρα, ανακοίνωσε ο υπηρεσιακός

πρωθυπουργός κ. Σώκρατες, μετά από διαπραγματεύσεις με την ΕΕ και το ΔΝΤ.

3.2: Η επέκταση της κρίσης

Η κρίση επιτράπη να εξαπλωθεί λόγω του δισταγμού και των ασαφειών των κυβερνήσεων της Ευρωζώνης και της ΕΚΤ. Οι κυβερνήσεις της Ευρωζώνης απέτυχαν να δώσουν ένα σαφές μήνυμα για την ετοιμότητά τους να υποστηρίξουν ένα κράτος-μέλος τους-την Ελλάδα, διαφωνώντας μεταξύ τους. Η ΕΚΤ, με τη σειρά της, δημιούργησε ασάφειες για την επιλεξιμότητα (eligibility) των ελληνικών ομολόγων καθώς και την παράλληλη παροχή ρευστότητας. Οι οίκοι αξιολόγησης έπαιξαν κεντρικό ρόλο στην αποσταθεροποίηση των χρηματοοικονομικών αγορών εντείνοντας την κρίση. Αποτυγχάνοντας στην πρόβλεψη της κρίσης χρέους των κρατών μελών, προσανατολίστηκαν στην αναζήτηση πιθανών στόχων προς κερδοσκοπία και τους βρήκαν στην Ελλάδα και στις υπόλοιπες νότιες ευρωπαϊκές χώρες. Τα μέτρα που πήρε η ΕΕ ήταν μία αρκετά χαλαρή αντιμετώπιση του προβλήματος. Τα μέτρα αυτά περιλάμβαναν τη διάσωση κρατών-μελών (Ελλάδας, Ιρλανδίας και Πορτογαλίας), το Ευρωπαϊκό Ταμείο Οικονομικής Σταθερότητας (EFSF) (με σκοπό να διασφαλιστεί η ρευστότητα των μελών της ευρωζώνης), μελλοντικά τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας, καθώς και την ανεπαρκή (όπως χαρακτηρίστηκε από τις ΗΠΑ) επεκτατική δημοσιονομική πολιτική των κρατών μελών της. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), αντέδρασε με την πολιτική των επιτοκίων (μείωση του βασικού της επιτοκίου) και με τη χρήση έκτακτων μέτρων παροχής ρευστότητας στις τράπεζες. Επιπλέον υποστήριξε τα μέτρα της ΕΕ και σε σιωπηρή συμφωνία μαζί της, αποφεύχθηκαν τα προβλήματα της

έλλειψης συναίνεσης και διαφωνιών στο πολιτικό επίπεδο. Η συνολική προσέγγιση της ΕΚΤ και της ΕΕ ήταν προς την κατεύθυνση της αποκατάστασης της εμπιστοσύνης των αγορών και όχι δυναμική λύση του προβλήματος. Θεώρησαν ότι το πρόβλημα εντοπίζεται στην προσωρινή αφερεγγυότητα των αδύναμων χωρών και όχι στην ρευστότητά τους. Από τις 16 Δεκεμβρίου 2010 οι ευρωπαίοι ηγέτες δήλωναν ότι ήταν «έτοιμοι να κάνουν οτιδήποτε χρειαστεί» ώστε να προστατευτεί η Ευρωζώνη. Η λογική πίσω από αυτήν την αντίληψη είναι ότι η Ευρωζώνη υποστηρίζεται από μια βαθιά πολιτική δέσμευση των κρατών μελών της, τα οποία είναι διατεθειμένα να εξυπηρετήσουν τα μακροπρόθεσμα συμφέροντά τους, πράγμα που μπορούν κάλλιστα να το αντέξουν οικονομικά. Εν ολίγοις, η Ευρωζώνη έχει τη θέληση και τα μέσα να κρατήσει το ευρωπαϊκό πείραμα για πολύ καιρό ακόμη. Η αλήθεια είναι ότι μέχρι πρόσφατα κανείς δεν αμφέβαλε για την σωστή λειτουργία της. Στην ευφορία όμως που το ευρώ προσέδωσε, ορισμένοι απρόσεκτοι δανειστές δάνεισαν τα ανωτέρω κράτη. Είτε χρηματοδοτώντας κυβερνήσεις, όπως αυτή της Ελλάδας, με συνέπεια να αυξάνεται το δημόσιο χρέος τους. Είτε ιδιωτικούς φορείς, όπως της Ιρλανδίας και της Ισπανίας, με συνέπεια να αυξάνεται το ιδιωτικό χρέος των χωρών αυτών.

3.3: Η κοινοτική αλληλεγγύη

Ως πολιτική έννοια αναφέρεται η αίσθηση της αλληλεγγύης στα πλαίσια μιας κοινής οικογένειας. Στην οικονομική σφαίρα είναι η αρμονική ανάπτυξη των κρατών μελών και η μείωση της διαφοράς ανάμεσα στις περιοχές. Με την ένταξη τριών μεσογειακών χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η οικονομική αλληλεγγύη μεταφράστηκε σε μεταβίβαση πόρων μέσω των

Διαρθρωτικών Ταμείων, έχοντας σκοπό την οικονομική και κοινωνική συνοχή, με αποτέλεσμα την μείωση των ανισοτήτων μεταξύ Βορρά και Νότου. Με τη Συμφωνία του Μάαστριχτ δημιουργήθηκε ένα ειδικό ταμείο ενίσχυσης των φτωχότερων κρατών, μικρότερη από τα διαρθρωτικά ταμεία, περισσότερο ως τρόπος ανταλλάγματος-αποζημίωσης για τη συναίνεση των Νοτίων χωρών στο εγχείρημα ΟΝΕ. Έμμεσα αναγνώριζε «ότι η απελευθέρωση των συναλλαγών μπορεί κάλλιστα να ωφελήσει πρωτίστως τις πιο εύπορες και δυναμικές οικονομίες (όπως η Γερμανική), οδηγώντας σε αύξηση των ανισοτήτων». Η υιοθέτηση του ευρώ έφερε οικονομική και πολιτική αλλαγή στις χώρες της Ευρωζώνης που αποτυπώθηκε στους δύο βασικούς κανόνες, του ΣΣΑ (Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης) και της ρήτρας μη διάσωσης (no bail out clause). Οι άκαμπτοι κανόνες του ΣΣΑ άρχισαν να χαλαρώνουν και να πολιτικοποιούνται (λήψη πολιτικής απόφασης), όπως με την αναθεώρηση του 2005 που υπήρξε αποτέλεσμα της παραβατικότητας της Γαλλίας και της Γερμανίας. Η ΕΕ αντιμετωπίζει ενιαία, και με την ίδια συνταγή, τις αδύναμες χώρες, τα λεγόμενα PIGS. Το επιχείρημα που θέλει την Ελλάδα να πληρώνει το γεγονός ότι για πολλά χρόνια κατανάλωνε πάνω από τις δυνατότητες παραγωγής της δεν εξηγεί απόλυτα τα μεγάλα ελλείμματα στα δημοσιονομικά και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Το ίδιο ισχύει και για τις υπόλοιπες χώρες του Νότου. Ας δούμε λίγο τι συνέβη σε μία από τις χώρες του Βορρά, τη Γερμανία. Το 2007 είχε πλεόνασμα στο εμπορικό ισοζύγιο περίπου 8,15% του ΑΕΠ της και το μισό προερχόταν από τις εξαγωγές σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η άλλη πλευρά του ίδιου νομίσματος, είναι ελλείμματα του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών στις χώρες της περιφέρειας (Ελλάδα, Πορτογαλία) αλλά και στη Γαλλία». Την κρίση

ενέτειναν και τα εσωτερικά προβλήματα των κρατών-μελών. Η Φιλανδία, για παράδειγμα, η οποία βρισκονταν σε προεκλογική περίοδο τις παραμονές της κρίσιμης συνόδου κορυφής (24-25/3/2011), ανέβαλε την έγκριση της χρηματοδότησης των ταμείων στήριξης για το τέλος Ιουνίου του 2011. Η Πορτογαλία, με την προσφυγή της στο μηχανισμό στήριξης λόγω και των εσωτερικών της προβλημάτων, προκάλεσε την αντίδραση του **Ζαν-Κλοντ Γιουνκέρ**, ο οποίος φοβήθηκε μία νέα κρίση χρέους στην ευρωζώνη και αποδυνάμωση του μηχανισμού. Η αναδιάρθρωση με «κούρεμα» του ελληνικού χρέους δημιούργησε προσδοκίες για παρόμοια αντιμετώπιση από τις άλλες υπερχρεωμένες χώρες της Ευρωζώνης.

3.4: Προτεινόμενες λύσεις κατά τη διάρκεια της κρίσης

Για να βρεθεί λύση στα προβλήματα που δημιουργήθηκαν από την κρίση, η Ευρωπαϊκή Ένωση επικέντρωσε τις πολιτικές της στον οικονομικό τομέα και ιδιαίτερα στα «**stress test**» (ασκήσεις προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων) των τραπεζών. Επιπλέον, εξέδωσε οδηγίες σχετικά με την αναδιάρθρωσή τους, σύμφωνα με τους κανόνες κρατικής βοήθειας, με απώτερο σκοπό τη βιωσιμότητα του τραπεζικού τομέα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2009). Οι πρωτοβουλίες που ελήφθησαν στην αναζήτηση της πρόληψης κρίσης αφορούν σχέδια δράσης ώστε να ενισχυθεί το ρυθμιστικό και το εποπτικό πλαίσιο. Σε αρμονία με αυτές τις γενικές κατευθύνσεις, η Επιτροπή εισηγήθηκε και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υιοθέτησε τον Ιούνιο του 2008 τη δημιουργία των νέων εποπτικών φορέων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Συστημικού Κινδύνου και του Ευρωπαϊκού Συστήματος Χρηματοπιστωτικής Εποπτείας. Οι νέοι αυτοί θεσμοί, οι οποίοι

λειτουργήσαν εντός του 2010, αποτέλεσαν ένα σημαντικό βήμα προς το ενιαίο της εποπτείας του χρηματοπιστωτικού τομέα. Πολλοί αξιωματούχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οικονομολόγοι και πολιτικοί επιστήμονες πρότειναν ορισμένες λύσεις που ήλπιζαν ότι θα συνεισφέρουν στην αντιμετώπιση της κρίσης καθώς και σενάρια διάσπασης ή και διάλυσης της Ευρωζώνης: Μία από τις προτεινόμενες λύσεις ήταν η αναθεώρηση της οικονομικής διακυβέρνησης της ευρωζώνης, μέχρι το τέλος του πρώτου εξαμήνου του 2011. Αυτές οι προτάσεις εκφράστηκαν εκ παραλλήλου από τον γαλλογερμανικό άξονα και επιδίωκαν την ενδυνάμωση τόσο του προληπτικού όσο και του διορθωτικού βραχίονα του ΣΣΑ. Επιπροσθέτως τη μονιμοποίηση του μηχανισμού αντιμετώπισης κρίσεων και σε τελικό στάδιο το μηχανισμό ελεγχόμενης πτώχευσης των αδύναμων δημοσιονομικά κρατών-μελών.

Η έκδοση του ευρωομολόγου είναι μία ιδέα που ανήκει στον πρόεδρο του Eurogroup **Ζαν Κλοντ Γιουνκέρ** και στον Ιταλό υπουργό οικονομικών **Τζούλιο Τρεμόντι**. Στόχος είναι η αποτροπή της κερδοσκοπίας εναντίον των χωρών-μελών και η μείωση του κόστους δανεισμού τους. Ο τρόπος πραγματοποίησης είναι ο εξής: ένας ευρωπαϊκός φορέας χρέους (Ευρωπαϊκός Οργανισμός Διαχείρισης Δημόσιου Χρέους) θα εκδίδει ευρωομόλογα (E-bonds) έως το ποσό που αντιστοιχεί στο 40% (ή κατά άλλους 60%) του ΑΕΠ της ΕΕ και κάθε χώρας-μέλους, που θα έχουν την υποστήριξη όλων των κρατών μελών και θα αντιπροσωπεύουν μόνο ένα μέρος των χρεών τους με ενιαίο επιτόκιο. Το υπόλοιπο μέρος του χρέους τους θα είναι υποχρεωμένες να το καλύπτουν μόνες τους χωρίς ευρωπαϊκή εγγύηση και με υψηλότερα επιτόκια.

Κεφάλαιο 4: Η Ελληνική Οικονομία απέναντι στην κρίση

4.1: Εισαγωγή στην Ελληνική οικονομική κρίση

Η Ελλάδα ανήκει στην οικογένεια της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (**ONE**) από την 1η Ιανουαρίου του 2001. Τα χρόνια 1999-2008 είχε πολύ υψηλή οικονομική ανάπτυξη, φτάνοντας στο 3,5-4% ετησίως. Εκείνη την περίοδο το ελληνικό κράτος δημιούργησε και μεγάλα ελλείμματα, τα οποία όμως δεν ανησυχούσαν τις αγορές που την χρηματοδοτούσαν χωρίς επιφύλαξη. Το 2008 αλλάζει το σκηνικό. Η παγκόσμια οικονομία οδηγείται στη μεγαλύτερη χρηματοοικονομική κρίση από τη δεκαετία του '30, επηρεάζοντας, μεταξύ άλλων και τα δημοσιονομικά μεγέθη όλων των χωρών. Η Ελλάδα βρέθηκε στο επίκεντρο, αφυπνίζοντας τις αγορές με το δημοσιονομικό της πρόβλημα. Η ελληνική κρίση γρήγορα εξαπλώθηκε και στην υπόλοιπη Ευρωζώνη, φέρνοντας στην επιφάνεια τα προβλήματα του ίδιου του οικοδομήματός της αλλά και των χωρών-μελών της. Στη διάρκεια του 2010 δημιουργήθηκε η ανάγκη ενός καινούριου κανονιστικού πλαισίου που θα διέπει την Ευρωζώνη. Η δημιουργία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (**ONE**) ήταν το επόμενο βήμα που έκανε η Ευρωπαϊκή Ένωση (**ΕΕ**), μετά την τελωνειακή ένωση και την εσωτερική αγορά. Οι Συνθήκες στις οποίες στηρίχθηκε είναι:

➤ Η Συνθήκη του Μάαστριχτ

Το 1992, ήταν η δεύτερη αναθεώρηση της ιδρυτικής συνθήκης και όριζε κριτήρια εισόδου ενός κράτους μέλους της ΕΕ στην Ευρωζώνη-ONE. Τα δύο δημοσιονομικά κριτήρια ήταν ένα μέγιστο επιτρεπτό επίπεδο δημοσίου ελλείμματος και χρέους (3% και 60% του ΑΕΠ αντιστοίχως). Τα κριτήρια αυτά

έπρεπε να τηρηθούν αυστηρά από όλες τις προς ένταξη χώρες. Η ίδια η Συνθήκη όμως επέτρεπε, μέσα στην αυστηρότητά της, μία ελαστική ερμηνεία των δημοσιονομικών κριτηρίων. Για το έλλειμμα, να μην υπερβαίνει την τιμή αναφοράς 3%, εκτός εάν σημειώνει ουσιαστική και συνεχή πτώση προς αυτήν. Για το χρέος, να μην υπερβαίνει την τιμή αναφοράς 60%, εκτός εάν μειώνεται επαρκώς και πλησιάζει την τιμή αναφοράς. Χάρη σε αυτήν, το Βέλγιο, η Ιταλία και η Ελλάδα κατάφεραν να γίνουν μέλη της ΟΝΕ.

➤ **Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ)- (Growth and Stability Pact)**

Διαδέχθηκε τα κριτήρια του **Μάαστριχτ** ως προς το σκέλος του ελλείμματος και του χρέους. Στην περίπτωση που το δημόσιο έλλειμμα στις χώρες της Ευρωζώνης υπερβαίνει το 3% και το χρέος το 60% (άρθρο 126 παρ. 11) επιβάλλονται ποινές (διορθωτικός βραχίονας). Σύμφωνα με το άρθρο 125 της Συνθήκης εάν μια χώρα βρεθεί σε αδυναμία «ανάληψης των δημοσιονομικών της υποχρεώσεων» δεν υπάρχει πρόβλεψη για διάσωσή της (**no bail out clause**) από τα άλλα κράτη μέλη.

4.2: Τα αιτία της κρίσης

Οι αιτίες της ελληνικής κρίσης είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων, εξωγενών και ενδογενών.

- **Εξωγενείς παράγοντες**

Τα τελευταία χρόνια, «έχουμε ανεξέλεγκτη γιγάντωση του διεθνούς χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου, που αντιπροσωπεύει πλέον πολλαπλάσιο του παραγόμενου πλούτου». Σε συνάρτηση με διάφορα γεγονότα, όπως η κατάρρευση της Lehman και του Ντουμπάι, οι κινήσεις αυτών των κεφαλαίων

έχουν γίνει ιδιαίτερα «νευρικές». Σε αυτό πρέπει να προσθέσουμε και τα νέα σύνθετα προϊόντα των χρηματοοικονομικών οργανισμών, που επιδίδονται σε μια αποσταθεροποιητική κερδοσκοπία, με τους οίκους αξιολόγησης να συμβάλλουν σε αυτό. Επιπροσθέτως το μοντέλο νομισματικής ένωσης της Ευρωζώνης τέθηκε σε αμφισβήτηση. Η δημοσιονομική πολιτική της δεν ακολουθεί το ομοσπονδιακό πρότυπο, ούτε είχε κάποιον μηχανισμό αντιμετώπισης κρίσεων. Τα κράτη-μέλη της στερούνται τα εργαλεία προσαρμογής, όπως είναι η συναλλαγματική πολιτική. Οι συνθήκες που συντόνιζαν την οικονομική και δημοσιονομική πολιτική (**Μάαστριχτ και ΣΣΑ**) έχουν αποτύχει. Αρκεί να αναφερθεί η περίπτωση της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας βόρειων χωρών (πχ της Γερμανίας) που είχε ως αποτέλεσμα πλεονάσματα στο εξωτερικό της ισοζύγιο, τα οποία αντανakλούν ελλείμματα των χωρών της περιφέρειας. «Το ευρώ δεν είχε καταφέρει να λειτουργήσει ως καταλύτης για τον εκσυγχρονισμό και τη σύγκλιση των εθνικών πολιτικών» (Καζάκος, 2011). Αυτό οδήγησε τις αγορές να συμπεράνουν ότι η Ευρωζώνη δεν στηρίζεται σε γερά θεμέλια, έχοντας έλλειμμα στη δημοσιονομική πειθαρχία και ανομοιομορφία στη δομή της (Χαρδούβελης, 2011). Οι πιο ενεργοί κλάδοι της οικονομίας της Ελλάδας-ναυτιλία, τουρισμός, τραπεζικός κλάδος- έχουν άμεση σχέση με το διεθνές εμπόριο. Συνεπώς η ελληνική οικονομία δεν μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη από τη διεθνή κρίση, που προκάλεσε συρρίκνωση των οικονομιών των χωρών με τις οποίες αυτή συνεργάζεται, χωρίς απαραίτητα να συνδέεται με τους πρωτογενείς παράγοντες αυτής της κρίσης. Στην περίπτωση της ύφεσης στην Ελλάδα, αναφερόμαστε σε μία «κρίση ζήτησης».

- **Ενδογενείς παράγοντες**

Σύμφωνα με τον Κωστή Βαϊτσο η Ελλάδα θα πρέπει να αντιμετωπίσει και να ξεπεράσει «χρόνια δυσλειτουργικές και περιοριστικές θεσμικές βάσεις, καίρια ζητήματα διακυβέρνησης που αφορούν στο ρόλο του δημοσίου τομέα και στη συμπληρωματική του λειτουργία σε στενή σχέση με την προσοδοθηρία του ιδιωτικού τομέα-οικονομική και πολιτική και ευρύτατα διαδεδομένες κοινωνικές αντιλήψεις και αποκρυσταλλωμένες- defacto και dejure- σχέσεις εξουσίας στην εγχώρια οικονομική και πολιτική σκηνή».

- ✓ **Πρώτος ενδογενής παράγοντας: Πολιτικό σύστημα :**

Ο Πάνος Καζάκος κάνοντας μία αναδρομή στην περίοδο 1990 έως 2009 πιστεύει ότι βιώσαμε μία ιστορική αποτυχία ως χώρα. Η ίδια η κρίση έφερε στην επιφάνεια τις παθογένειες του πολιτικού συστήματος. Έγινε προσπάθεια, βέβαια, να διορθωθεί αυτή η κατάσταση με μεταρρυθμίσεις, πολιτικές δηλαδή που έχουν ως σκοπό να επιφέρουν οικονομική αποτελεσματικότητα (economic efficiency), με μακροχρόνιο ορίζοντα. Επιπλέον, υποχρέωση της κάθε κυβέρνησης που θα αναλάβει αυτές τις μεταρρυθμίσεις θεωρείται ο σχεδιασμός και η εφαρμογή τους, γιατί η «λογική του πολιτικού παιχνιδιού οδηγεί σε βραχυχρόνιους υπολογισμούς εκλογικών κερδών, σε υποβάθμιση των μακροχρόνιων επιπτώσεων (time inconsistency) και σε προσοδοθηρία». Επίσης, η υπερτροφική ανάπτυξη του κράτους, ο πολιτικός συγκεντρωτισμός και τα πελατειακά δίκτυα συνετέλεσαν ώστε να έχουμε ένα ακόμη δυσάρεστο σύμπτωμα, αυτό της διαφθοράς σε κάθε τομέα της ελληνικής κοινωνικής ζωής (Καζάκος, 2010).

✓ Δεύτερος ενδογενής παράγοντας: Οικονομικό σύστημα

Ο Γιώργος Σταθάκης (2010) επισημαίνει ότι οι Έλληνες έχουν εθιστεί στη φοροδιαφυγή πράγμα που έχει τις ρίζες του στα χρόνια μετά τον εμφύλιο πόλεμο. Μέχρι το 1974 τα δημόσια οικονομικά της χώρας τέθηκαν σε δεύτερη μοίρα σε σχέση με την ποσοτική μεγέθυνση της οικονομίας. Μετά το 1974 οι κρατικοποιήσεις των επιχειρήσεων και η επέκταση των δημόσιων δαπανών σε κοινωνικούς τομείς ζητούσαν χρηματοδότηση, η οποία δεν μπορούσε να παρασχεθεί λόγω έλλειψης δημοσίων εσόδων με συνέπεια το δανεισμό, τη δημιουργία ελλειμμάτων και την αύξηση του δημοσίου χρέους. Το δημόσιο χρέος και έλλειμμα είναι δημιουργήματα της δεκαετίας του '80: Χρέος, 1980 20% του ΑΕΠ, 1990 80% και 1993 115%, έλλειμμα, 1980 10% του ΑΕΠ, για το 1990 15% και για το 1993 14%. Στη δεκαετία του '90 έχουμε αποδυνάμωση της αγροτικής παραγωγής και αποβιομηχάνιση με αποτέλεσμα να επηρεαστεί το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών λόγω της μείωσης των εξαγωγών. Φτάνοντας στο τέλος της δεκαετίας του '90 και μέχρι την κρίση του 2008 έχουμε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης του ΑΕΠ. Ο Γεώργιος Σταθάκης καταλήγει: «η σημερινή δημοσιονομική κρίση είναι δημιούργημα της μεταπολιτευτικής περιόδου [.....] κάθε απόπειρα αλλαγών ή μεταρρυθμίσεων [θα πρέπει] να έχει την αφετηρία του στη θεσμική συγκρότηση του κράτους και στη δημόσια διοίκηση». Όπως αναφέρει ο Βασίλης Πεσμαζόγλου (2011) σε όλη τη διάρκεια των ετών 1980-2010, η οικονομία της Ελλάδας είχε σημαντικές διαρθρωτικές αδυναμίες οι οποίες οδηγούσαν σε κρίσεις. Στην κρίση όμως του 2009-2010 υπάρχουν κάποιες διαφορές/μοναδικότητες. **A.** Η Ελλάδα ανήκει πλέον στην **ONE**: δεν διαθέτει ανεξάρτητη νομισματική πολιτική και έχει

επωφεληθεί από το ισχυρό νόμισμα (ευρώ) «προβαίνοντας σε υπερβολικές δαπάνες και δανεισμό με χαμηλά επιτόκια». **B.** Έχει προηγηθεί η διεθνής κρίση, η οποία καθώς συμπιέζει το ΑΕΠ, οδηγεί πολλές χώρες της ευρωζώνης να δημιουργήσουν ελλείμματα, πάνω από το 3% του ΣΣΑ. Γιατί όμως η Ελλάδα να στοχοποιηθεί ως ο αδύναμος κρίκος; Ο Βασίλης Πεσμαζόγλου μας αναφέρει ότι η «Ελλάδα κατέστη δακτυλοδεικτούμενη λόγω του μοναδικού συνδυασμού πολύ υψηλών δημοσίων ελλειμμάτων και χρέους, μεγάλων εξωτερικών ανισορροπιών λόγω έλλειψης ανταγωνιστικότητας και κραυγαλέων στατιστικών λαθροχειριών που την κατέστησαν αναξιόπιστη». Οι αγορές, με τη βοήθεια των οίκων αξιολόγησης αύξησαν τα «διαφορικά επιτόκια δανεισμού μεταξύ του ελληνικού και του γερμανικού δημοσίου (**spreads**)» και έτσι προκάλεσαν την αδυναμία της χώρας να δανειστεί. Επίσης αντί να επιδιωχθεί μία διατηρήσιμη δημοσιονομική κατάσταση και διατηρήσιμη ανάπτυξη, επικράτησε η δυναμική της επέκτασης των κεκτημένων. Ως αποτέλεσμα έχουμε την κυκλική ροή της ύφεσης να τροφοδοτεί την ανεργία, αυτή να πιέζει για επιπλέον δαπάνες και έτσι να χάνονται αυριανές θέσεις εργασίας.

✓ **Τρίτος ενδογενής παράγοντας: Βαθιά και πολυδιάστατη κρίση :**

Η σημερινή κρίση δεν είναι απλώς δημοσιονομική αλλά κρίση θεσμική, δομική, ηθική και κρίση προσώπων. Η κρίση είναι θεσμική, «...οι θεσμικοί ρόλοι υπονομεύονται από διαρθρωτικές ελλείψεις, από πολιτισμικές νόρμες και από συγκρούσεις συμφερόντων». Η κρίση είναι δομική, τα προβλήματα που διαπιστώνονται από διάφορες μελέτες περιπτώσεων δείχνουν ότι είναι συστημικής φύσεως, υπάρχει

έλλειψη βούλησης για να γίνουν οι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις . Η κρίση είναι ηθική: οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν νομιμοποιούσαν την αυθαιρεσία (πχ. νομιμοποίηση ακάλυπτων χώρων), άμβλυναν τα προβλήματα με άδικη κατανομή βαρών (πχ φορολογικό σύστημα, ασφαλιστικό σύστημα). Η βαριά γραφειοκρατία έχει κόστος για την κοινωνία λόγω της αναποτελεσματικότητά της (Καζάκος, 2010). Ο νόμος δεν εφαρμόζεται ούτε από τους πολίτες αλλά ούτε και από τους πολιτικούς. Κρίση προσώπων: τα τελευταία χρόνια η διαφθορά πολιτικών προσώπων έχει γίνει πιο έντονη και απασχολεί μεγάλο μέρος της καθημερινότητας του πολίτη (Βατοπέδι, Σκάνδαλο Siemens, κλπ.). Οι εμπειρογνώμονες του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου εφιστούν την προσοχή στην «ανάγκη να αποκτήσει το Πρόγραμμα Σταθερότητας δικαιότερο χαρακτήρα και κοινωνική αποδοχή, χαρακτηριστικά τα οποία απουσιάζουν εντελώς»[.....]«με το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο θα έπρεπε να βρεθούν λύσεις για να επιταχυνθούν οι διαδικασίες και να σταματήσει το καθεστώς της ατιμωρησίας».

4.3: Η πορεία της κρίσης

Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση βρίσκει την Ελλάδα να εξέρχεται από μία περίοδο ανάκαμψης και να εισέρχεται σε μία περίοδο ύφεσης. Την ευφορία της οικονομικής ασφάλειας ακολούθησε η δυσάρεστη διαπίστωση μετά το φθινόπωρο του 2009, ότι η περίοδος των «παχιών αγελάδων» τελείωσε. Στην «απότομη προσγείωση» αυτή συνέβαλαν και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης με διάφορους τρόπους, άλλοτε εκμεταλλευόμενοι την άγνοια, άλλοτε προβάλλοντας υπερβολικά τα γεγονότα ώστε να δημιουργήσουν κλίμα ανησυχίας. Τα μακροοικονομικά μεγέθη επιβεβαιώνουν αυτήν

την κατάσταση. Οι αιτίες της ύφεσης, στην περίπτωση της Ελλάδας, δεν ήταν η έκθεση των ελληνικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων σε προϊόντα μειωμένης εξασφάλισης, ενώ λίγοι Έλληνες επενδυτές τοποθέτησαν τα κεφάλαιά τους σε τοξικά προϊόντα, όπως αυτά της Lehman Brothers. Η παγκόσμια κρίση ίσως να ήταν η σπίθα που προκάλεσε τη “φωτιά” της ελληνικής κρίσης όχι όμως η γενεσιουργός αιτία της. Στις εκλογές του Οκτωβρίου του 2009 εκλέχτηκε νέα κυβέρνηση, η οποία ανακοίνωσε την αλλαγή των στοιχείων, όπως το διπλασιασμό του ελλείμματος.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δυσαρεστήθηκε με αυτήν την εξέλιξη και οι Ευρωπαίοι πολιτικοί φοβήθηκαν μία πιθανή χρεοκοπία της Ελλάδας, η οποία θα επηρέαζε το σύνολο της ευρωζώνης. Η κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι το έλλειμμα έφτασε το 12,7% του ΑΕΠ (για το 2009), ότι το δυσβάστακτο πλέον δημόσιο χρέος υπολογίζεται στο 125% του ΑΕΠ (για το 2010) και να φτάνει χωρίς λήψη μέτρων το 135,4% (για το 2011), ότι το μοντέλο ανάπτυξης θεωρείται παρωχημένο και μη διατηρήσιμο και ότι προβλέπεται συρρίκνωση του ΑΕΠ για το 2010. Την κατάσταση επιδεινώσαν η μείωση εισροών από τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ και η ανάγκη να ακολουθηθούν οι νέες προκλήσεις στους τομείς της ενέργειας και της κλιματικής αλλαγής. Έγιναν προσπάθειες από την κυβέρνηση να επανακτηθεί η αξιοπιστία, που θεωρείται από τα ισχυρότερα όπλα της οικονομικής πολιτικής εντός και εκτός της χώρας. Δυστυχώς όμως τα χρόνια προβλήματα που ταλάνιζαν την χώρα κλόνισαν την εύθραυστη αυτή αξιοπιστία. Ούτε καν η αλλαγή στις προτεραιότητες της πολιτικής βοήθησε προς αυτό το σκοπό. Για να μπορέσει η χώρα να ξεφύγει από τις πολιτικές που την οδήγησαν στη συρρίκνωση της αναπτυξιακής

διαδικασίας και σε δομικές στρεβλώσεις μεγάλης κλίμακας, συνεργάστηκε με τους εταίρους στην Ευρώπη και συνέταξε αναθεωρημένα προγράμματα σύγκλισης (ξεκινώντας από το 1993 με σκοπό την είσοδο της χώρας στην ΟΝΕ), τα οποία είχαν μακροοικονομική διάσταση, αλλά όχι αναπτυξιακή. Μεταξύ των ετών 2004-2007 δοκιμάστηκαν οι πολιτικές της «ήπιας προσαρμογής» και της «επανάδρυσης του κράτους», οι οποίες όμως δεν απέδωσαν, παρόλο που αναπτύχθηκαν αρκετές αξιοσημείωτες πρωτοβουλίες.

Με σκοπό την σύγκλιση, η κυβέρνηση προέβη ήδη από το 2002 σε παραποίηση των στατιστικών της στοιχείων, φέρνοντας την Επιτροπή της ΕΕ το 2003, να εκφράσει την ανησυχία της για τη δημοσιονομική πορεία της χώρας. Έγιναν οι απαραίτητες τότε διορθώσεις, όμως το φαινόμενο συνεχίστηκε μετά το 2002, το 2004, το 2007, το 2008 ώσπου τελικά η κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου να επωμιστεί την «οργή» της ένωσης και των κατοίκων της με κορύφωση την φράση του προέδρου του ECOFIN Γιουνκέρ : «the game is over». Φθάνουμε στο φθινόπωρο του 2008 με τη διεθνή ύφεση να πλήττει όλες τις χώρες της Ευρώπης χωρίς να αφήνει την Ελλάδα «αλώβητη», φέροντας όμως και τα δικά της προβλήματα-υποχώρηση της παραγωγής, δημοσιονομική ακαταστασία και φθίνουσα παραγωγικότητα-κάνοντας μία ύστατη προσπάθεια, αν και άκαρπη, για ανάκαμψη. Αποτέλεσμα ήταν στο πρώτο εξάμηνο του 2009 να έχουμε πλήρη εκτροχιασμό της οικονομίας. Από το 2010 πλέον ακολουθείται το τελευταίο «επικαιροποιημένο πρόγραμμα σταθερότητας και ανάπτυξης 2010-2012», το οποίο συντάχθηκε λόγω της έντονης αντίδρασης των Βρυξελλών, των αγορών και των δανειστών της χώρας. Η πολιτική στήριξη του

Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, μέσω της οποίας άνοιξε ο δρόμος για την κομψή είσοδο του ΔΝΤ στο παιχνίδι, στις 11 Φεβρουαρίου 2010, δεν συνέβαλε ώστε η Ελλάδα να έχει τη δυνατότητα να δανειστεί για τα ομόλογα 22 δις ευρώ που έληγαν τον Απρίλιο και το Μάιο του 2010, με άμεσο κίνδυνο χρεοκοπίας (στάση πληρωμών), καθώς οι οίκοι αξιολόγησης μείωναν την πιστοληπτική της ικανότητα. Στο τραπέζι όμως τέθηκε και το θέμα αν οι Συνθήκες της ΕΕ επέτρεπαν στα κράτη μέλη να παρέμβουν και να βοηθήσουν το δοκιμαζόμενο κράτος, προβλήματα δηλαδή νομικής και πολιτικής φύσεως. Παρά τη δέσμη επιπλέον μέτρων του Προγράμματος Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΠΣΑ), στις αρχές Μαρτίου 2010 η κυβέρνηση δεν κατάφερε να ηρεμήσει τις αγορές. Προέκυψε επείγουσα ανάγκη ρευστότητας που μόνο οι εταίροι της Ελλάδας μπορούσαν να παρέχουν. Ξεπεράστηκε το θέμα των Συνθηκών, γιατί υπήρχε κίνδυνος ντόμινο στην Ευρωζώνη και αποφασίστηκε η στήριξη της χώρας.

Τα σενάρια ήταν αρκετά με επικρατέστερο, μετά από συμβιβασμό, το Μεικτό Μηχανισμό Στήριξης που αποφάσισε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, την 25η Μαρτίου 2010, προσπαθώντας να καλύψει και άλλες πιθανές περιπτώσεις εκτός της Ελλάδας. Αυτό περιλάμβανε «συντονισμένα διμερή δάνεια από μέλη της ευρωζώνης με επιτόκιο αγοράς και από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, με αυστηρούς όρους οικονομικής πολιτικής (conditionality)». Προϋποθέσεις ενεργοποίησης αυτού του μηχανισμού είναι η έκτακτη ανάγκη μιας χώρας, η οποία δεν θα μπορεί να δανειστεί από τις αγορές, πράγμα που θα αξιολογεί η Επιτροπή και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, με ομόφωνη απόφαση των ηγετών της ευρωζώνης. Στις 23 Απριλίου 2010 ο πρωθυπουργός

ανακοίνωσε από το ακριτικό Καστελλόριζο την προσφυγή της χώρας στον Μηχανισμό Στήριξης. Λίγες ημέρες αργότερα στις 6 Μαΐου 2010 υπογράφεται το Μνημόνιο (Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής και Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής) μεταξύ Ελλάδας και τρόικας και γίνεται νόμος του κράτους με εκταμίευση των πρώτων 20 δις ευρώ της βοήθειας (Καθημερινή 24/4/2011). Οι συμμετέχοντες στο μηχανισμό ήταν η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Κομισιόν), τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Η συμφωνία περιλαμβάνει: Α. Τριετή χρηματοδότηση του ελληνικού δημοσίου με 110 δις ευρώ, εκ των οποίων 80 δις ευρώ από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με επιτόκιο 5,2% και 30 δις ευρώ από το ΔΝΤ με επιτόκιο 3%. Β. Τη δραστική περικοπή των δημοσίων ελλειμμάτων και άλλες διαρθρωτικές αλλαγές στην οικονομία. Από τότε, η ελληνική κυβέρνηση έχει ακολουθήσει μια πολιτική σκληρής δημοσιονομικής λιτότητας, έχει προχωρήσει σε διαρθρωτικές αλλαγές στην οικονομία και έχει καταφέρει να μειώσει το έλλειμμα κατά 6% του ΑΕΠ. Ένα χρόνο μετά τη δημιουργία του Μηχανισμού Στήριξης (με την Ιρλανδία να έχει ήδη προσφύγει σε αυτόν) συγκλήθηκε η Σύνοδος Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 25 Μαρτίου 2011, η οποία θεωρήθηκε κρίσιμη ως μία συνολική και οριστική απάντηση της Ευρώπης στις συνεχιζόμενες ανησυχίες των αγορών. Οι αποφάσεις που πάρθηκαν και αφορούν στην Ελλάδα ήταν η επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής του δανείου των 80 δις ευρώ κατά μέσο όρο 7,5 χρόνια και με περίοδο χάριτος 3 χρόνια, μείωση του επιτοκίου κατά μία ποσοστιαία μονάδα (από 5,2 σε 4,2) και η δυνατότητα απευθείας αγοράς κρατικών ομολόγων από τον Μόνιμο

Μηχανισμό Στήριξης (που θα δημιουργηθεί στα μέσα του 2013). Η Ελλάδα ως 'αντάλλαγμα' θα πρέπει: Α. Να επισπεύσει τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και να αυξήσει την επιχειρησιακή ικανότητα για την εφαρμογή τους. Β. Να ολοκληρώσει πλήρως και ταχέως το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων και αξιοποίησης της ακίνητης περιουσίας ύψους 50 δις ευρώ, το οποίο είχε ήδη ανακοινωθεί. Γ. Να εισάγει ένα αυστηρό και σταθερό δημοσιονομικό πλαίσιο με την ισχυρότερη δυνατή νομική βάση (Καθημερινή 21/3/2011). Ένας τρόπος ελέγχου της προόδου που έχει επιτευχθεί στην ελληνική οικονομία είναι τα στατιστικά στοιχεία που η Eurostat (Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία) ανακοινώνει κάθε χρόνο για το δημόσιο χρέος και έλλειμμα. Για το 2010 το έλλειμμα της Ελλάδας διαμορφώθηκε στο 10,5% του ΑΕΠ (αντί του προβλεπόμενου 9,6%) και το δημόσιο χρέος έφτασε το 142,8 του ΑΕΠ-330 δις ευρώ από 127,1 που ήταν το 2009.

4.4: Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα των μέτρων που πάρθηκαν για την ανάκαμψη της Ελληνικής οικονομίας αποτυπώνονται στην έκθεση της Κομισιόν η οποία δημοσιεύτηκε τον Απρίλιο του 2014. Σύμφωνα με αυτή η κομισιόν διαπιστώνει βήματα προόδου για την Ελλάδα. Η θετική αποτίμηση αποτέλεσε τη βάση για την έγκριση της δόσης των 8,3 δις. ευρώ από τα οποία τα 6,3 δις. ευρώ θα εκταμιευθούν την ερχόμενη εβδομάδα, ενώ οι δύο υπο δόσεις των 1 δις. ευρώ η καθεμία θα εκταμιευθούν τον Ιούνιο και τον Ιούλιο.

Επισημαίνεται πάντως ότι παρά την επιστροφή της στις αγορές νωρίτερα τον Απρίλιο, η Ελλάδα συνεχίζει να εξαρτάται από τα δάνεια διάσωσης της ΕΕ και του ΔΝΤ.

Στην έκθεσή της, η Επιτροπή αναφέρει ακόμη ότι το 2014 θα πρέπει να αναμένεται ανάπτυξη 0,6%, η οποία το 2015 θα φτάσει το 2,9% και στο 3,7% το 2016.

Σε ότι αφορά το χρέος, η Επιτροπή σημειώνει ότι λόγω της παρατεταμένης ύφεσης την περίοδο 2010-13 το χρέος αναμένεται να φτάσει στο ανώτατο επίπεδο του 177% του ΑΕΠ την περίοδο 2013-14 ενώ αισθητή πτωτική πορεία αναμένεται από το 2015 καθώς η ανάπτυξη θα ενισχύεται και το πρωτογενές πλεόνασμα θα αυξάνεται.

Σύμφωνα με την Επιτροπή, το χρέος αναμένεται να μειωθεί στα επίπεδα του 125% το 2020 και περίπου στο 112% το 2022 υπό την προϋπόθεση ότι θα υπάρχει πλήρης εφαρμογή του προγράμματος. Ωστόσο, όπως επισημαίνει η Κομισιόν, οι προβλέψεις αυτές θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε καλύτερες επιδόσεις για το χρέος σε περίπτωση που ορισμένες πρωτοβουλίες στις αγορές που αφορούν τον τραπεζικό τομέα αποφέρουν καλύτερα από τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι τα περισσότερα σενάρια που επεξεργάζεται και τα οποία αφορούν τη βιωσιμότητα του ελληνικού χρέους επιβεβαιώνουν ότι το χρέος θα έχει πτωτική πορεία. Πάντως, η Επιτροπή προειδοποιεί ότι στο ενδεχόμενο ενός αρνητικού σεναρίου τότε το χρέος θα μειωθεί αρχικά αλλά στη συνέχεια θα παραμείνει σε υψηλά επίπεδα. Με βάση πάντως το θετικό σενάριο εκτιμάται ότι το χρέος θα φτάσει στο 110% το 2020.

Η Επιτροπή επισημαίνει ακόμη ότι παραμένουν υψηλοί οι κίνδυνοι σε ότι αφορά την εφαρμογή του προγράμματος με ειδική αναφορά στην ανάγκη αντιμετώπισης των οργανωμένων συμφερόντων. Σύμφωνα με την Επιτροπή αν δεν

υπάρξουν καθυστερήσεις ή ελλείψεις στην πλήρη εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων στις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών, τη δημόσια διοίκηση, την καταπολέμηση της διαφθοράς αυτό θα έχει επιπτώσεις στην οικονομική ανάκαμψη και κυρίως στην απασχόληση, την ενίσχυση της παραγωγικότητας αλλά και στη πορεία μείωσης του χρέους.

Επίσης ενδεχόμενες καθυστερήσεις στη δημόσια διοίκηση και στην βελτίωση της συλλογής εσόδων μπορεί να θέσουν εν αμφιβόλω τις δημοσιονομικές επιδόσεις. Παράλληλα, κρίσιμο είναι για την Κομισιόν να συνεχιστούν οι ιδιωτικοποιήσεις και οι αλλαγές στην αγορά εργασίας ώστε να δημιουργηθεί ένα ελκυστικό περιβάλλον για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Η αποκατάσταση της πιστωτικής ικανότητας στον τραπεζικό τομέα έχει καθοριστικό ρόλο στη ενίσχυση της οικονομικής ανάκαμψης και στην προώθηση της απασχόλησης, τονίζει η Επιτροπή.

Σύμφωνα με την Κομισιόν, όχημα της ανάπτυξης θα είναι οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που προωθήθηκαν από τον Μάιο του 2010 στις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών, οι οποίες ενίσχυσαν την ανταγωνιστικότητα και βελτίωσαν την προσαρμογή της οικονομίας.

Σε γενικές γραμμές, η Επιτροπή χαιρετίζει τη σημαντική πρόοδο που συντελέστηκε από την τελευταία αξιολόγηση και εκφράζει ικανοποίηση για την εντυπωσιακή δημοσιονομική προσαρμογή που οδήγησε στην επίτευξη του στόχου έναν χρόνο νωρίτερα για το πρωτογενές πλεόνασμα.

Επισημαίνει ωστόσο ότι είναι ουσιώδους σημασίας να συνεχιστεί η πλήρης εφαρμογή της μεταρρυθμιστικής ατζέντας ώστε να καλυφθούν τα εναπομείναντα δημοσιονομικά κενά.

Προς το σκοπό αυτό, η Κομισιόν επιμένει ότι είναι σημαντικό τους επόμενους μήνες να ολοκληρωθεί η αξιολόγηση του συστήματος κοινωνικής προστασίας και γενικά των δημοσίων δαπανών ώστε να διασφαλίζεται η βιωσιμότητα, η αποτελεσματικότητα και ο δίκαιος χαρακτήρας του συστήματος.

Ικανοποίηση εκφράζει η Κομισιόν και για την αναθεώρηση του φορολογικού συστήματος όπως και στο σύστημα συλλογής των εσόδων επισημαίνοντας ότι οι προσπάθειες θα πρέπει να συνεχιστούν το 2014 όπως επίσης ότι θα πρέπει να υπάρξουν βελτιώσεις στον τρόπο κατάρτισης του προϋπολογισμού. Μάλιστα, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι η διαμόρφωση του εθνικού προϋπολογισμού θα πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα το 2014.

Κεφάλαιο 5: Μέτρα και προοπτικές της κρίσης

Έχει παρατηρηθεί ότι αρκετές οικονομικές κρίσεις μικρότερης ή μεγαλύτερης έκτασης έχουν λάβει χώρα στην παγκόσμια οικονομία τα τελευταία εκατό χρόνια, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα να παρεκτραπεί η παγκόσμια οικονομία από την ομαλή αναπτυξιακή της πορεία. Οι κρίσεις αυτές επέφεραν σημαντικές επιδράσεις στις οικονομίες των χωρών επηρεάζοντας αυτές σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό. Παραδείγματα τέτοιων κρίσεων είναι ο πανικός του 1907, η χρηματιστηριακή συντριβή του 1929, η οικονομική κρίση του 1937, η πετρελαϊκή κρίση του 1973, η οικονομική κρίση του 1990, η "φούσκα" της τεχνολογίας του 2001 και η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2007. Η μεγαλύτερη από όλες τις οικονομικές κρίσεις, φαίνεται να είναι αυτή που συμβαίνει στις μέρες μας.

5.1: Σε Διεθνές επίπεδο

5.1.1: Κοινές τακτικές

Για να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης, ήταν αναγκαίο να δημιουργηθεί μια κοινή νομισματική πολιτική σε διεθνές επίπεδο, με σκοπό την προώθηση της χρηματοοικονομικής σταθερότητας. Όμως αποτελούσε πρόβλημα ο συντονισμός συγχρονισμένης διεξαγωγής μεσοπρόθεσμης νομισματικής πολιτικής για την προστασία της σταθερότητας των τιμών, καθώς και άλλων μακροοικονομικών στόχων. Παράλληλα, έπρεπε και το χρηματοοικονομικό σύστημα να συντονιστεί επισημάνθηκε διεθνώς. Επιπλέον η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των αρχών που ήταν υπεύθυνες για την εποπτεία του χρηματοοικονομικού τομέα ήταν απαραίτητη για τον έλεγχο των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και ατομικών ενεργειών.

Μια άλλη πρόταση που αφορούσε τις εποπτικές αρχές για τον έλεγχο των διεθνοποιημένων επιχειρήσεων και των χρηματοοικονομικών ομάδων, ήταν η σωστή διαίρεση του τομέα δράσης μεταξύ τους και προσαρμογή ρυθμιστικών μέτρων ώστε να εφαρμόζονται με τρόπο ενιαίο σε κάθε νομοθετικό πλαίσιο. Η καθιέρωση διεθνών κανονισμών εντάχθηκε στο πλαίσιο μιας πρότασης για τη "Νέα Διεθνή Χρηματοοικονομική Δομή" (**New International Financial Architecture**). Σύμφωνα με το συγκεκριμένο σχέδιο, προβλέπονται όργανα της αγοράς με στοχευόμενη δράση, συνεργασία διεθνών οργανισμών και φόρουμ, όπως η Επιτροπή της Βασιλείας, η IOSCO, το FORUM Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας, το Συμβούλιο των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων, το Διεθνές Νομισματικό

Ταμείο, το Ινστιτούτο Διεθνών Χρηματοοικονομικών και εθνικοί τραπεζικοί οργανισμοί. Συγκεκριμένα, κατά την 1^η Ιανουαρίου του 2008 ξεκίνησε στην Ευρώπη η εφαρμογή της οδηγίας της Βασιλείας II, "**Capital Adequacy Framework**" (Πλαίσιο Κεφαλαιακής Επάρκειας).

Στο Λονδίνο όπου είχε πραγματοποιηθεί η συγκέντρωση των 20 οικονομικά ισχυρότερων κρατών του κόσμου, οι ηγέτες εξέφρασαν τη δέσμευσή τους ότι θα πράξουν ότι είναι αναγκαίο για να αποκαταστήσουν την εμπιστοσύνη, να τονώσουν την ανάπτυξη και να ενισχύσουν τους χρηματοοικονομικούς κανονισμούς. Επίσης αποφάσισαν τη διάθεση του ποσού των 820 δισ. Ευρώ, υπό μορφή δανείου, στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, για να ενισχυθούν οι δοκιμαζόμενες οικονομίες, κυρίως της Ανατολικής Ευρώπης και της Λατινικής Αμερικής. Συγκεκριμένα, η Συμφωνία πρόβλεπε:

- τον τριπλασιασμό των πόρων του ΔΝΤ, με το ποσό των 750 δισεκατομμυρίων δολαρίων, τα οποία θα ενίσχυαν τις χώρες που αντιμετώπιζαν μεγάλα οικονομικά προβλήματα.
- την επιβολή κυρώσεων στις χώρες που χαρακτηρίζονταν ως «φορολογικοί παράδεισοι».
- τη διάθεση 250 δισεκατομμυρίων δολαρίων για την ενίσχυση του παγκόσμιου εμπορίου.
- τη διάθεση 100 δισεκατομμυρίων δολαρίων από διεθνείς αναπτυξιακές τράπεζες στις φτωχότερες χώρες.

Η σύνοδος των 20 θα μπορούσε να αποτελέσει ένα σημείο καμπής για την επίτευξη της οικονομικής ανάκαμψης, αυτό

ανέφερε σε ομιλία του ο Αμερικανός πρόεδρος **Barack Obama**, ο οποίος απέρριψε τη γάλλο-γερμανική πρόταση για τη δημιουργία μίας διεθνούς ρυθμιστικής αρχής. Από την πλευρά του, ο Βρετανός πρωθυπουργός **Gordon Brown** τόνισε ότι οι 20 ανέλαβαν τη δέσμευση να κάνουν ότι είναι αναγκαίο για την αντιμετώπιση της κρίσης. Επίσης σημείωσε ότι θα υπάρξει μεγαλύτερος έλεγχος στα αμοιβαία κεφαλαία υψηλού κινδύνου και των πιστωτικών οργανισμών, όπως και μια κοινή πολιτική στην καταπολέμηση των τοξικών ομολόγων.

Η Κίνα και ΗΠΑ, έπειτα από τις συνομιλίες τους, κατέληξαν σε συμφωνία συνεργασίας για τον περιορισμό της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, διαθέτοντας επιπλέον 20 δισ. δολάρια για τη χρηματοδότηση του εμπορίου. Οι ΗΠΑ συμφωνήσαν αμέσως με την πρόταση των κινεζικών τραπεζών για επενδύσεις στις ΗΠΑ και χαιρέτισαν από κοινού την επένδυση.

Ο **Paulson** πίεσε την Κίνα να επιτρέψει τη ανατίμηση του νομίσματός της, μετά την απόφαση της κεντρικής τράπεζας της χώρας την 1η Δεκεμβρίου να επιτρέψει την υποχώρηση του νομίσματος, τη μεγαλύτερη από τα τέλη του 2005. Ο Αμερικανός υπουργός Οικονομίας χαιρέτισε την κίνηση της Κίνας να επιτρέψει στις ξένες τράπεζες να διαπραγματευθούν ομόλογα με τους ίδιους όρους των κινεζικών τραπεζών.

Επίσης υπογράφηκαν επτά συμφωνίες συνεργασίας σε έργα για την ανάπτυξη της ενεργείας και του διαλόγου για το περιβάλλον, καθώς Κίνα και ΗΠΑ, είναι οι χώρες που μολύνουν περισσότερο τον πλανήτη.

Η Αμερικάνικη ελίτ και οι αναπτυσσόμενες χώρες της ΕΕ είχαν μια βασική διαφωνία τακτικής που αφορούσε τον τρόπο

αντιμετώπισης της επιδεινούμενης παγκόσμιας κρίσης. Ορισμένοι από τους προοδευτικούς Νομπελίστες τύπου **Krugman**, υποστήριξαν ότι διαφωνία αυτή, είναι αποτέλεσμα της δήθεν απροθυμίας των Ευρωπαϊκών ελίτ να εφαρμόσουν Κευνσιανές πολιτικές, σαν αυτές που υποτίθεται εισήγαγε η κυβέρνηση **Obama**. Στη πραγματικότητα, η διαφωνία αυτή πρόεκυψε καθαρά από τη διαφορά κοινωνικό-οικονομικών συνθηκών που αντιμετωπίζουν οι Ευρωπαϊκές σε σχέση με την Αμερικάνικη ελίτ. Επομένως η σημασία της διαμάχης επικεντρώνεται στο γεγονός ότι τα μέλη της υπερεθνικής ελίτ, που συμπληρώνουν την «Ομάδα των 7» και έχουν κοινούς στόχους για την αναπαραγωγή της διεθνοποιημένης οικονομίας της αγοράς, καταλήγουν σε διαφορετικά συμπεράσματα για τις πολιτικές που πρέπει να ακολουθηθούν, λόγω των διαφορών στις συγκεκριμένες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που αντιμετωπίζουν. Έτσι εύκολα μπορούμε να φανταστούμε, γιατί αποτελεί καθαρή ουτοπία ότι θα μπορούσε ποτέ η Ομάδα των 20, ή ακόμη περισσότερο η «διεθνής κοινότητα» όπου οι διαφορές των συνθηκών είναι τεράστιες, να συμφωνήσουν σε ριζοσπαστικά κοινά μέτρα εναντίον της σημερινής πολυδιάστατης κρίσης και κυρίως της οικονομικής και οικολογικής.

Από τη στιγμή όμως που όλες οι χώρες άρχισαν να ενσωματώνονται στην νέα διεθνοποιημένη οικονομία της αγοράς, η οποία επέβαλλε το άνοιγμα και την απελευθέρωση των αγορών, τα οικονομικά της αποτελεσματικής ζήτησης ήταν αναμενόμενο να αντικατασταθούν από τα «οικονομικά της προσφοράς». Λόγος για αυτή την αντικατάσταση, οφείλεται στο γεγονός ότι η ανάπτυξη άρχισε να στηρίζεται στην εξωτερική αγορά όλο και περισσότερο, πράγμα που σήμαινε

ότι η ανταγωνιστικότητα με τα ξένα εμπορεύματα έγινε καθοριστικός παράγοντας. Έτσι η οικονομική πολιτική στράφηκε στην ενίσχυση της προσφοράς μέσα από την μείωση του κόστους παραγωγής, δηλαδή τη μείωση εργατικού κόστους, εργοδοτικών εισφορών, φόρων στο κεφάλαιο κλπ, αντί για την ενίσχυση της εσωτερικής ζήτησης. Αυτό οδήγησε στις λεγόμενες νέο-σοσιαλοφιλελεύθερες πολιτικές: δηλαδή πετσόκομμα του κράτους-πρόνοιας και του κοινωνικού μισθού, συμπίεση των ονομαστικών μισθών, ιδιωτικοποιήσεις, μείωση των φόρων κυρίως των προνομιούχων.

Η διαφορά μεταξύ των ΗΠΑ και των Ευρωπαϊκών χωρών, ήταν ότι οι ΗΠΑ βρίσκονταν σε οικονομική και κοινωνική θέση να εφαρμόσουν ελλειμματικές πολιτικές, σε αντίθεση με τις Ευρωπαϊκές που λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν, αναγκάζονταν να συνεχίσουν με τις ίδιες πολιτικές του, Σύμφωνου Σταθερότητας κ.λπ. Συγχρόνως προσπάθησαν να εισάγουν κάποιους ρυθμιστικούς έλεγχους για να ελέγξουν σε κάποιο βαθμό τις χρηματοπιστωτικές αγορές και ν' αποφύγουν κρίσεις παρόμοιου μεγέθους στο μέλλον. Ποιες ήταν όμως οι διαφορετικές αυτές συνθήκες που επιβάλλουν διαφορετικές πολιτικές;

Οι ηγέτες των **G20** ανακοίνωσαν μέτρα για την αύξηση της διαφάνειας και τη θωράκιση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, με σκοπό την αντιμετώπιση τυχών υπερβολικών κινδύνων. Τα μέτρα αυτά περιλάμβαναν νέους κανόνες για τις αμοιβές και τα μπόνους των τραπεζικών στελεχών και κατάργηση των φορολογικών παραδείσων στους οποίους ίσχυε το φορολογικό απόρρητο.

Η σύνοδος του Λονδίνου αποτέλεσε το δεύτερο βήμα στις προσπάθειες της ομάδας των 20 να αντιμετωπίσουν την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, που αποτελεί τη μεγαλύτερη ύφεση μετά το 1930, προηγουμένως είχε πραγματοποιηθεί και μια σύνοδος στην Ουάσιγκτον.

Το πακέτο των 500 δισ. δολαρίων στο ΔΝΤ, δεσμεύτηκαν να διαθέσουν οι ηγέτες, με σκοπό να βοηθηθούν οι χώρες που αντιμετωπίζουν προβλήματα εξαιτίας της κρίσης, αυξάνοντας έτσι τους πόρους του σε 750 δισ. δολάρια. Η ΕΕ συμμετείχε με το ποσό των ήταν 75 δισ. ευρώ. Επιπλέον οι ηγέτες της G20 με 250 δισ. δολάρια ,αποφάσισαν να αυξήσουν το όριο της υπερανάληψης που παρέχει το ΔΝΤ σε χώρες μέλη που αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Το ίδιο το ΔΝΤ ζήτησε αυτή την αύξηση, το οποίο ως δανειστής έσχατης ανάγκης, βοήθησε πάνω από δώδεκα χώρες. Επιπλέον 100 δισ. δολάρια δόθηκαν για την ενίσχυση της ανάπτυξης μέσω τραπεζών, ενώ 250 δισ. δολάρια στην αναζωογόνηση του εμπορίου.

Η ΕΕ υποστήριζε ότι, το σχέδιο της G20 έδινε στους διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς μεγαλύτερο ρόλο στην παρακολούθηση των οικονομικών κινδύνων. Επίσης, ενισχύει την αντιπροσώπευση και συμμετοχή των αναδυόμενων και αναπτυσσόμενων οικονομιών σε αυτούς τους οργανισμούς.

5.1.2: Οι τακτικές διαφόρων χωρών

Με την κρίση παρουσιάστηκε η ανάγκη παγκόσμιας αναδιοργάνωσης. Η ανακοίνωση πακέτων βοήθειας εξάλειψε την έλλειψη εμπιστοσύνης που επικρατούσε στις χρηματαγορές. Διεθνή οργανισμοί όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (IMF) και η Παγκόσμια Τράπεζα επεμβαίνοντας προσπάθησαν να εμποδίσουν την επέκταση

της κρίσης. Η ομοσπονδιακή τράπεζα των ΗΠΑ (**FED**) κατέβασε τα επιτόκια ανακουφίζοντας τις αγορές. Αρκετές χώρες έχουν κατανοήσει ότι πρέπει να κινηθούν από κοινού για την επίλυση των προβλημάτων.

Όταν συμπληρώθηκαν τα δυο πρώτα χρόνια από το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης, το ΔΝΤ δημοσίευσε μια έκθεση, στην οποία εκτιμούσε τις επιπτώσεις που είχαν τα μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης σε διάφορα κράτη του κόσμου. Οι πλούσιες χώρες για τη στήριξη των χρηματιστικών θεσμών τους είχαν χορηγήσει συνολικά λίγο παραπάνω από 9 τρισεκατομμύρια δολάρια και οι αναπτυσσόμενες οικονομίες συνολικά 1,5 τρισεκατομμύρια περίπου. Αξίζει να αναφερθεί ότι η Ρωσία συγκριτικά με το δικό της ΑΕΠ δαπάνησε περισσότερα απ' όλες τις άλλες χώρες.

Οι φορολογούμενοι ήταν εκείνοι που ζημιώθηκαν περισσότερο από την κρίση. Ορισμένοι εμπειρογνώμονες με επιφύλαξη εκφράζουν ότι στο μέλλον δεν θα απαιτηθούν τέτοιες δαπάνες, επειδή στις αγορές έχουν εμφανιστεί πια οι πρώτες ενδείξεις αν όχι ανοδικής ανάπτυξης τότε, τουλάχιστον, κάποιας σταθεροποίησης. Πάντως έτσι είπε ο πρόεδρος του ρωσικού Ινστιτούτου Ενέργειας και Οικονομικών **Leonin Grigoriev** ο οποίος σε δήλωσή του ισχυρίστηκε ότι «Η κρίση τελειώνει ουσιαστικά τότε όταν η βιομηχανική παραγωγή φθάνει στα κατώτερα της όρια και δεν πέφτει κάτω απ' αυτά τα όρια. Το 2009 στην Ελλάδα, εμφανίστηκαν οι πρώτες ελπίδες καθώς είχε σταματήσει η πτώση και συνεπώς το κατώτερο όριο βιομηχανικής κρίσης έμενε μέσα στα περιθώρια του, όχι μόνο στη χώρα μας αλλά και στις ΗΠΑ και σε όλο τον κόσμο. Το σίγουρο ήταν ότι θα χρειαζόνταν πολύς

χρόνος για να επιτευχθεί έστω και το επίπεδο που υπήρχε πριν την κρίση.

Την προηγούμενη χρονιά η ρωσική κυβέρνηση δαπάνησε για τα μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης 6 τρισεκατομμύρια ρούβλια. Το μεγαλύτερο μέρος αυτού του χρηματικού ποσού, δαπανήθηκε για τα κοινωνικά προγράμματα και τη δημιουργία νέων εργατικών θέσεων. Έτσι την ίδια περίοδο ο αριθμός των ανέργων στη Ρωσία μειώθηκε, σύμφωνα με τον αντιπρόεδρο της κυβέρνησης **Αλεξάντερ Ζούκοφ** και αυτό μαρτυρούσε κάποια αύξηση της παραγωγής.

Το 2010, από τον ρωσικό προϋπολογισμό προβλεπόταν να χορηγηθούν για τα μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης λίγο παραπάνω από 1,5 τρισεκατομμύρια ρούβλια. Τα λεφτά αυτά προορίζονταν και πάλι για την κοινωνική προστασία του πληθυσμού, για την διατήρηση του βιομηχανικού και του τεχνολογικού δυναμικού της οικονομίας, και για την ενεργοποίηση της εσωτερικής ζήτησης. Η Ρωσία στόχευε σε μακροπρόθεσμη ανάπτυξη ως το 2020 και αυτό θα το πραγματοποιούσε με μείωση των διοικητικών φραγμών για την επιχειρηματική δραστηριότητα, τη παροχή βοήθειας στο εθνικό χρηματιστικό σύστημα και την εφαρμογή υπεύθυνης μακροοικονομικής πολιτικής με προβλεπόμενο επίπεδο πληθωρισμού ύψους 13-14%. Ωστόσο διάφοροι εμπειρογνώμονες προειδοποιούσαν ότι η υπερβολική αισιοδοξία μπορεί να έχει συνέπειες και ότι αυτές οι ενδείξεις της αναζωογόνησης, δεν σήμαιναν την εμφάνιση σταθερής τάσης.

Η Γαλλία για να αντιμετωπίσει τη παγκόσμια οικονομική κρίση, έθεσε ως προτεραιότητα την ενεργοποίηση του

εγχώριου χρηματοπιστωτικού συστήματος μέσα από μηχανισμούς κρατικών χρηματοδοτικών παρεμβάσεων. Το μέγεθος της οικονομικής ενίσχυσης του τραπεζικού συστήματος θα ανερχόταν σε 360 δισ. ευρώ συνολικά και η στήριξή του θα απορροφούσε 320 δισ. προκειμένου να ενισχυθεί η διατραπεζική χρηματοπιστωτική ρευστότητα. Παράλληλα το κράτος είχε διαθέσει κεφάλαια ύψους 40 δισ. ευρώ για την διασφάλιση της πιστωτικής βιωσιμότητας χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, συμμετέχοντας στον αποφασιστικό έλεγχο της διοίκησής τους.

Το δημοσιονομικό πακέτο στήριξης της γαλλικής οικονομίας που υιοθέτησε η Γαλλία, αντιστοιχούσε στο 1,3% του ΑΕΠ. Το ποσό των 26 δισ. ευρώ αντιστοιχούσε στο πρόγραμμα για την ανάκαμψη της γαλλικής οικονομίας όπου το 40% προοριζόταν για τις δημόσιες επενδύσεις, άλλο ένα 40% για την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ενώ το υπόλοιπο 20% προοριζόταν για την ενίσχυση της αυτοκινητοβιομηχανίας και την παροχή κινήτρων για την δημιουργία θέσεων απασχόλησης σε επιχειρήσεις.

Η υλοποίηση του γαλλικού εθνικού σχεδίου σηματοδοτούσε και την ομολογία της επίσημης μεταστροφής της οικονομικής πολιτικής της Γαλλίας η οποία αποδεσμεύτηκε από την αυστηρή τήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας και του περιορισμού των δημοσίων δαπανών.

Η κυβέρνηση Sarkozy είχε ως στόχο, να τροφοδοτήσει την ανάπτυξη της γαλλικής οικονομίας με ποσοστό ύψους 0,6% το 2009, αλλά υπήρχε ο φόβος ελλείμματος στο ΑΕΠ που θα ξεπερνούσε το 8% και θα είχε ως αποτέλεσμα να συσσωρευτούν επιπλέον 20 δις ευρώ στο δημόσιο χρέος.

Οι γαλλικές κυβερνήσεις τα τελευταία χρόνια είχαν προχωρήσει σε εκσυγχρονιστικά μέτρα με σκοπό στην απελευθέρωση των αγορών και της ανελαστικής αγοράς εργασίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η πολιτική ιδιωτικοποιήσεων μεγάλων δημοσίων οργανισμών όπως τα Γαλλικά Ταχυδρομεία, ο αυστηρός έλεγχος των δαπανών στον τομέα της Υγείας και της Κοινωνικής Πρόνοιας, η προώθηση πολιτικών συγχωνεύσεων επιχειρήσεων προκειμένου να δημιουργηθούν μεγάλοι επιχειρηματικοί όμιλοι ηγέτες σε διεθνή κλίμακα, καθώς και η προώθηση προγράμματος εθνικού δανείου ύψους περίπου 35 δισ. ευρώ, προκειμένου να χρηματοδοτηθούν επενδυτικά προγράμματα για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της γαλλικής οικονομίας. Πριν την εμφάνιση της οικονομικής ύφεσης, η Γαλλία ως αρχή της δημοσιονομικής πολιτικής της, ήταν η εξάλειψη του δημόσιου ελλείμματος μέχρι το 2012. Όμως λόγω των τότε συνθηκών, ο στόχος αυτός ήταν ανέφικτος ενώ η Γαλλία προγραμμάτιζε την μείωση του ελλείμματος στα επίπεδα του 3% από το 2013. Τον Οκτώβριο του 2008, η γαλλική κυβέρνηση με το πρόγραμμα ενίσχυσης της οικονομίας άνω των 26 δισ. ευρώ, επιδείνωσε τα δημόσια οικονομικά, αύξησε τα ελλείμματα του προϋπολογισμού και επιβάρυνε το δημόσιο χρέος της χώρας. Το πρόγραμμα της κυβέρνησης στόχευε κυρίως στους τομείς της κατασκευής δημοσίων υποδομών και ενίσχυσης των επιχειρήσεων.

Η Γαλλία στο πλαίσιο αντιμετώπισης και υπέρβασης των συνεπειών της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης στην οικονομία της, επέλεξε την υλοποίηση του σχεδίου ανάκαμψης με ολοκληρωμένο πρόγραμμα χρηματοοικονομικής

παρέμβασης σε επιλεγμένους τομείς-στόχους του παραγωγικού αναπτυξιακού εποικοδομήματος της.

Σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, αυτή που βρέθηκε πρώτη αντιμέτωπη με τη κρίση για ένα χρονικό διάστημα, ήταν η βρετανική κυβέρνηση η οποία πρωταγωνίστησε διεθνώς στη λήψη μέτρων για την αντιμετώπισή της. Τα μέτρα αυτά που στόχευαν κυρίως στη διάσωση των τραπεζικών ιδρυμάτων, την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης και της ροής πιστώσεων στην αγορά και την υποστήριξη κλάδων που είχαν πληγεί ιδιαίτερα. Η κρατικοποίηση των δύο μεγάλων τραπεζών ήταν η πρώτη αντίδραση της κυβέρνησης. Η συνεχής διοχέτευση χρήματος στην αγορά με διάφορα πακέτα μέτρων, η σημαντική υποχώρηση της στερλίνας καθώς και η μείωση των επιτοκίων της κεντρικής τράπεζας σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, αποτέλεσαν τα στοιχεία αντίδρασης στην κρίση.

Παρακάτω αναφέρουμε τα μέτρα που έλαβε η κυβέρνηση για την αντιμετώπιση της κρίσης από το τέλος του 2008:

Οι κύριες κατευθύνσεις του κρατικού προϋπολογισμού 2009.

- Αύξηση του εσωτερικού δανεισμού.
- Μείωση των κρατικών δαπανών κατά 15 δις Λίρες.
- Αύξηση της φορολογίας εισοδήματος, άνω των 150.000 Λιρών κατ' έτος.
- Ενίσχυση της αγοράς κατοικίας, με ποσό 1 δις Λιρών.
- Διάθεση 2 δις Λιρών για την καταπολέμηση της ανεργίας.

- Αυξήσεις στις τιμές των καυσίμων, των οινοπνευματωδών και των προϊόντων καπνού.
- Συγκράτηση ή ακόμα και μείωση των φορολογικών ελαφρύνσεων στις υψηλές συντάξεις.
- Διάθεση επιδόματος 2.000 Λιρών σε κάθε άτομο που αποσύρει αυτοκίνητο παλαιάς τεχνολογίας.
- Τα δημόσια οικονομικά της χώρας προβλέπεται ότι δεν θα έχουν ισορροπηθεί έως το 2018.
- Ο ρυθμός ανάπτυξης της Βρετανικής οικονομίας θα έφτανε το 1,25% για το 2010.

Επίσης η Βρετανική Κυβέρνηση προχώρησε σε μέτρα ενίσχυσης του τραπεζικού συστήματος :

- Παράταση λειτουργίας του Κυβερνητικού Σχήματος Πιστωτικής Εγγύησης (**Government's Credit Guarantee Scheme – CGS**) ως την 31^η Δεκεμβρίου 2009.
- Καθιέρωση ενός νέου Σχήματος Εγγύησης Τίτλων-Μετοχών, με στόχο την ενίσχυση πρόσβασης των τραπεζών στις διεθνείς κεφαλαιαγορές και τη στήριξη δανειοδοτήσεων όπως στεγαστικά, εταιρικά και καταναλωτικά δάνεια με εγγύηση πλήρης ή μερική από την Κυβέρνηση.
- Δημιουργία σχήματος διευκολύνσεων ρευστότητας κεφαλαίων από τη Τράπεζα της Αγγλίας. Από τον Οκτώβριο 2008 η Τράπεζα της Αγγλίας μέσω του **Discount Window Facility** το οποίο λειτουργεί στο πλαίσιο του Ειδικού Σχήματος Ρευστότητας (**Special Liquidity Scheme**), που καθιερώθηκε με στόχο τη

διευκόλυνση των εμπορικών τραπεζών που αντιμετωπίζουν πρόβλημα ρευστότητας.

- Σχήμα που θα επέτρεπε την εξαγορά περιουσιακών στοιχείων-τίτλων υψηλής αξίας από τη Τράπεζα της Αγγλίας. Ήταν ένα νέο Σχήμα που είχε ως στόχο την ενίσχυση της προσφοράς δανείων προς εταιρείες (**corporate credit**). Το Υπουργείο Οικονομικών θα έδινε την άδεια στη Τράπεζα της Αγγλίας να προβαίνει σε εξαγορές συνολικού ύψους 50 δις Λιρών μέσω ενός ειδικού Ταμείου χρηματοδότησης από το Υπουργείο Οικονομικών (**Asset Purchase Facility**).
- Σχήμα Προστασίας Περιουσιακών στοιχείων-τίτλων (**Asset protection Scheme**), του οποίου στόχος ήταν ενίσχυση της εμπιστοσύνης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα ώστε οι εμπορικές τράπεζες να συνεχίσουν τη χορήγηση δανείων.
- Ανακοίνωση της Έναρξης Χρηματοοικονομικών Υπηρεσιών (**Financial Services Authority – FSA**), η οποία ξεκαθάριζε ότι δεν θα υπήρχαν νέες ρυθμίσεις και περιορισμοί σε ότι αφορά τα αποθεματικά κεφάλαια των εμπορικών τραπεζών (**capital regulation**).
- Ενίσχυση κεφαλαιοποίησης μέσω αγοράς μετοχών ύψους 37 δις Λιρών για τρεις μεγάλες Βρετανικές Τράπεζες, στην **RBS (Royal Bank Of Scotland)** με 20 δις Λίρες, στην **HBOS (Halifax – Bank of Scotland)** με 11,5 δις Λίρες και 5,5 δις στην **Lloyds TSB**. Το Βρετανικό Δημόσιο θα κατείχε περίπου το 60% της RBS και 40% της **Lloyds TSB- HBOS**.

Το έτος 2010, αποτέλεσε τη σημαντική χρονιά για την ισχυροποίηση της ανάκαμψης της Κίνας, όπως ανέφερε ο διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας της Κίνας **Zhou Xiaochuan**, ο οποίος πρόσθεσε πως η “συγκρατημένα χαλαρή” νομισματική πολιτική θα συνεχιζόταν. Εκείνη τη περίοδο η Κίνα αντιμετώπιζε ύφεση στις εξαγωγές, στην βιομηχανική παραγωγή καθώς και τον κίνδυνο ότι η εισροή ξένων κεφαλαίων και τα νέα δάνεια ύψους 1,3 τρις. δολάρια θα διόγκωναν την φούσκα των παγίων. Επιπλέον, ο **Zhou** δεσμεύτηκε για την αύξηση της προσαρμοστικότητας της πολιτικής και ανέφερε πως η Λαϊκή Τράπεζα της Κίνας (**PBC**) θα προχωρούσε το σχέδιο δανεισμού σε νέες στρατηγικές βιομηχανίες και θα ενίσχυε την απασχόληση. Σύμφωνα με τον **Zhou**, το 2010 δεν ήταν μόνο για την Κίνα μια πολύ σημαντική χρονιά για την σταθεροποίηση και την ανάκαμψη της οικονομίας της, αλλά ήταν και η χρονιά για την αντιμετώπιση της διεθνούς οικονομικής κρίσης.

5.1.3 Η κρατική παρέμβαση στην κρίση

Οι οικονομίες των χωρών προσπάθησαν να μετριάσουν την κρίση, με τη κρατικοποίηση κάποιων τραπεζών (όπως ΗΠΑ), ενώ άλλες χώρες (όπως Ιρλανδία) ανακοίνωναν κρατική ενίσχυση και ρευστότητα σε τράπεζες που αντιμετώπιζαν δυσκολίες. Ο πανικός ώθησε τους καταθέτες να κάνουν ανάληψη των χρημάτων τους από τις τράπεζες. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να διογκωθεί ακόμη περισσότερο το υπάρχον πρόβλημα της ρευστότητας από τις τράπεζες. Για το λόγο αυτό πολλές τράπεζες ανακοίνωναν κρατικές εγγυήσεις στις καταθέσεις.

Από την άλλη αν δεν διασωθούν οι τράπεζες που αντιμετωπίζουν προβλήματα ρευστότητας τότε θα αυξηθεί η ανασφάλεια που επικρατεί στις αγορές, ενώ αν αυτές πτωχεύσουν τότε το προσωπικό που θα παραμείνει άνεργο θα επηρεάσει αρνητικά τα ιδρύματα των κοινωνικών ασφαλίσεων και την ζήτηση της αγοράς.

Είναι σημαντικές οι ενέργειες διάσωσης των χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων γιατί η καθεμία είναι στενά συνδεδεμένη με την άλλη. Άλλωστε αυτή είναι η πιο δραστική πολιτική σύμφωνα με τις περισσότερες κυβερνήσεις. Παρόλα αυτά δεν πρέπει να μείνει ασχολίαστο το γεγονός ότι οι ενέσεις βοήθειας χρηματοδοτούνται από το ίδιο φορολογικό σύστημα. Για αυτό το λόγο άλλωστε, υποστηρίζεται από αρκετούς οικονομολόγους η άποψη ότι μπορεί να είναι πιο σωστή η πολιτική της μη διάσωσης των τραπεζών που χρειάζονται υπέρογκα ποσά, διότι αυτό θα έχει επιπτώσεις στο φορολογικό σύστημα και εν συνεχεία στους πολίτες, οι οποίοι θα είναι και αυτοί τελικά που θα τις υποστούν.

Ο **Alan Greenspan**, πρώην πρόεδρος της ομοσπονδιακής τράπεζας των ΗΠΑ και μέλη του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος, ως υπέρμαχοι της ελεύθερης αγοράς, υποστήριζαν ότι η προσωρινή κρατικοποίηση των μεγαλύτερων αμερικανικών τραπεζών ήταν η καλύτερη λύση κάτω από τις υπάρχουσες συνθήκες της χρηματοπιστωτικής κρίσης και της ύφεσης στην παγκόσμια οικονομία. Την ίδια στιγμή, η κυβέρνηση του **Barack Obama** θεωρούσε την κρατικοποίηση ταμπού.

Ο Λευκός Οίκος είχε προγραμματίσει ενέσεις δημοσίων κεφαλαίων στις τράπεζες, εάν τα «τεστ αντοχής» (**stress test**) αποδείκνυαν ότι κάτι τέτοιο ήταν αναγκαίο. Ο **Obama** στην

ομιλία του στο Κογκρέσο ξεκαθάρισε ότι το κόστος που θα αντιστοιχούσε στους Αμερικανούς φορολογούμενους θα μπορούσε να αυξηθεί. Η πολιτική αυτή μπορούσε να οδηγήσει σε κρατικό έλεγχο, όμως ο υπουργός Οικονομικών είχε αποκλείσει το ενδεχόμενο κρατικοποιήσεων.

Δυστυχώς οι τράπεζες δεν μπορούσαν να επιβιώσουν παρά μόνον με μεγάλες ενέσεις κρατικών κεφαλαίων, τόσο μεγάλες ώστε να τις καταστήσουν προσωρινά περιουσιακά στοιχεία του κράτους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η περίπτωση της **Citigroup**. Το αμερικανικό κράτος αποφάσισε τελικά να αποκτήσει μερίδιο της τάξης του 36%. Σε αρκετές τράπεζες το ομολογιακό χρέος είχε αυξηθεί από τον φόβο των επενδυτών ότι κάποια στιγμή και αυτές θα έμπαιναν σε διαδικασία εποπτείας της κυβέρνησης και των κυβερνητικών φορέων. Η τιμή των μετοχών έπεφτε και σε συνδυασμό με τις σκληρές συνθήκες πίστωσης, χειροτέρευαν την κατάσταση της οικονομίας και κατά συνέπεια τους ισολογισμούς των τραπεζών, αυξάνοντας την ανάγκη ενίσχυσης με κρατικά κεφάλαια.

Από την άλλη πλευρά, ο κρατικός έλεγχος των τραπεζών δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Το μεγάλο εύρος της κρίσης, το βάθος της ύφεσης, οι αγορές που είχαν επιβαρυνθεί από το υπέρογκο βάρος των χρεών, ο δημόσιος και ιδιωτικός τομέας, ήταν οι λόγοι που καθιστούσαν τη παρέμβαση μιας κυβέρνησης για την εκκαθάριση του κλάδου χρονοβόρα. Το περιβάλλον του **Obama** σωστά υποστήριζε ότι η δημόσια διοίκηση των τραπεζών εμπεριείχε τον κίνδυνο της γραφειοκρατίας και των πολιτικών παρεμβάσεων.

Και πάλι, όμως, έγινε το ίδιο. Το Κογκρέσο είχε επιβάλει μεγάλους ελέγχους στις αποδοχές των στελεχών. Οι τράπεζες ήταν υποχρεωμένες να υποβάλουν τακτικές αναφορές για τα δάνεια που χορηγούσαν και για τους δανειολήπτες τους. Στην περίπτωση που υπήρχε η ανάγκη περισσότερων κεφαλαίων για τις τράπεζες, τότε η κρατικοποίηση θα έπρεπε να δώσει μια αμεσότερη διέξοδο για την αναδιάρθρωσή τους, με την πώληση περιουσιακών στοιχείων ή τις απολύσεις που θα εφάρμοζε κάθε διοίκηση.

Τα μερίδια των υφιστάμενων (ιδιωτών) μετόχων θα μειώνονταν, αλλά δεν θα αφανίζονταν. Οι κάτοχοι ομολόγων μεγάλων τραπεζών βρίσκονταν σε δυσμενέστερη θέση, αλλά το ίδιο ίσχυε και για αντίστοιχους επενδυτές των μικρών τραπεζών. Το κράτος για να αποφύγει ένα νέο κύμα μαζικών ρευστοποιήσεων όπως συνέβη με την καταστροφή της **Lehman Brothers**, έπρεπε να καθησυχάσει τους επενδυτές για τη φερεγγυότητα όλων των υποχρεώσεων μιας τράπεζας. Μέχρι το 2013 εκτιμούταν ότι το δημόσιο χρέος της χώρας θα κυμαινόταν στο 3% του ΑΕΠ. Για το λόγο ότι δεν δόθηκε βάρος στη φορολογική μεταρρύθμιση, ο παραπάνω στόχος δεν ήταν ιδανικός, αλλά ήταν μια τίμια προσπάθεια για να σωθεί η οικονομία από την κρίση και την ύφεση.

Η κρατική παρέμβαση έπρεπε να αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούσε στο παρελθόν, έτσι αποσκοπούσε στη λήψη μέτρων που θα δημιουργούσαν θεσμούς που θα ενθάρρυναν τις κοινωνικά επιθυμητές καινοτομίες. Όμως οι πράσινες καινοτομίες δεν ήταν πολύ επιθυμητές, επειδή τα αναμενόμενα κέρδη τους ήταν περιορισμένα και ο κίνδυνος από την εισαγωγή τους ιδιαίτερα αυξημένος. Επομένως, αν επιτρεπόταν η εισαγωγή τέτοιων καινοτομιών αποκλειστικά

στην αγορά τότε ήταν βέβαιο ότι δεν θα αποτελούσαν το μέσο εξόδου από την κρίση. Το κράτος είναι ικανό με τις κατάλληλες πολιτικές του να ενθαρρύνει και να στηρίξει τέτοιες καινοτομίες, μάλιστα σε τέτοιο βαθμό ώστε να είναι ανταγωνιστικές. Ταυτόχρονα, απαιτείται η κινητοποίηση της κοινωνίας και ο αναπροσανατολισμός των προτεραιοτήτων της προς μία τέτοια κατεύθυνση. Επίσης πολιτική και κοινωνική εγρήγορση μπορεί να παρατηρηθεί και σε σχετικά μικρές οικονομίες και όχι κατ' ανάγκη μόνο σε μεγάλες.

Το συμπέρασμα που προκύπτει, είναι ότι η κρατική παρέμβαση ήταν πλέον ανεκτή αν και η πλειοψηφία των βουλευτών δεν επιθυμούσε την επιστροφή στον 'προστατευτισμό'. Επιπλέον η συζήτηση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την οικονομική κρίση, πήρε πολιτικό χαρακτήρα.

5.2: Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο

5.2.1: Η στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Στην ΕΕ, η επέτειος της συμπλήρωσης των δέκα χρόνων από την εισαγωγή του ευρώ, συνέπεσε με την οικονομική κρίση, θέτοντας την ανάγκη μεταρρυθμίσεων για την αντιμετώπιση μελλοντικών προκλήσεων.

Η κρίση επηρεάζει την ΕΕ σε δύο διαστάσεις

- i. την ΕΕ ως ένα συνεκτικό οικοδόμημα
- ii. την ΕΕ ως ένα σύνολο περιοχών και κρατών

Σύμφωνα με την πρώτη διάσταση, η ύπαρξη της ευρωζώνης αναγνωρίζεται θετικά ως αντίβαρο στην κρίση,

αλλά και η δυναμική αντίδραση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Τα μέτρα που θα αναλύσουμε παρακάτω πραγματοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό εκτός του θεσμικού πλαισίου διακυβέρνησης της ΕΕ ενώ οι μελλοντικές αντιδράσεις αποτελούσαν πρόκληση καθώς απαιτούσαν ένα συντονισμό από τα κράτη μέλη.

Το **ΕΚ (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο)**, τόνισε ότι ο συντονισμός των δράσεων της ΕΕ σε μια σειρά τομείς ήταν το κλειδί για την αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης και τον περιορισμό των αρνητικών συνεπειών που είχε η κρίση στην ανάπτυξη, την απασχόληση και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Επίσης ζητήθηκε η λήψη μέτρων για την βελτίωση της εποπτείας των χρηματοπιστωτικών αγορών.

Η άποψη του ΕΚ ήταν πως οι ευρωπαϊκές μακροοικονομικές πολιτικές έπρεπε να αντιδράσουν γρήγορα και εξαιρετικά συντονισμένα έτσι ώστε να βοηθηθεί η ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης. Ωστόσο πρόσθεσε, ότι οι αρχές του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης δεν έπρεπε να υπονομευθούν και ότι τα κράτη μέλη έπρεπε να έχουν στόχο την φορολογική σταθεροποίηση.

Σύμφωνα με τους ευρωβουλευτές, αυτή η κρίση έχει επιπτώσεις που προχωρούν πιο πέρα από τις χρηματοπιστωτικές αγορές και ειδικότερα σε σχέση με την βιωσιμότητα των επιχειρήσεων, τις θέσεις εργασίας, τα οικονομικά των ιδιωτών και τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις.

Το ΕΚ τόνισε ακόμη ότι θα έπρεπε, κάθε φορά που δαπανάται δημόσιο χρήμα για τη διάσωση ενός χρηματοπιστωτικού οργανισμού, να συνοδεύεται από δημόσια

εποπτεία, βελτιώσεις στη διακυβέρνηση, περιορισμούς στις αμοιβές, ισχυρός έλεγχος στις δημόσιες αρχές και επενδυτικές στρατηγικές για την πραγματική οικονομία.

Οι ευρωβουλευτές καλούσαν την Επιτροπή, να προτείνει μέτρα για την ενίσχυση του ρυθμιστικού και εποπτικού πλαισίου και για τη διαχείριση των κρίσεων στο ρυθμιστικό επίπεδο της ΕΕ. Επιπλέον επαναλάμβαναν την ανάγκη για ύπαρξη ισορροπημένων νομοθετικών μέτρων ιδίως όσον αφορούσε τη ρύθμιση και την εποπτεία των τραπεζών, το ρόλο των οργανισμών πιστοληπτικής αξιολόγησης, την τιτλοποίηση και την εποπτεία της, τα κερδοσκοπικά αμοιβαία κεφάλαια και άλλους τύπους νέων σχημάτων.

Η Σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έλαβε συγκεκριμένες αποφάσεις για μέτρα αντιμετώπισης της χρηματοοικονομικής κρίσης. Αυτή πραγματοποιήθηκε αμέσως μετά τη συνάντηση των αρχηγών των 15 κρατών της Ευρωζώνης , στην οποία οργανώθηκε σχέδιο για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα. Το σχέδιο περιλαμβάνει αναδιανομή κεφαλαίων των χρηματοοικονομικών θεσμών που αντιμετωπίζουν δυσχέρειες , κρατικές εγγυήσεις στο διατραπεζικό δανεισμό, καθώς και περισσότερο έλεγχο και καλύτερο απολογισμό στον τομέα.

Τα 27 κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποστήριξαν το σχέδιο και ανέλαβαν την υποχρέωση να συντονίσουν τις προσπάθειές τους για την υπερνίκηση της χρηματοοικονομικής κρίσης. Λίγο πριν τη συνάντηση στις Βρυξέλλες, οι υπουργοί Οικονομικών των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφώνησαν να αυξηθούν οι κρατικές εγγυήσεις για τις ιδιωτικές καταθέσεις έως 50.000 ευρώ σε περίπτωση

χρεοκοπίας τραπεζών. Ακολούθησε η συμμετοχή Ευρωπαίων ηγετών στην έκτακτη συνάντηση της Ομάδας των 20 στην Ουάσιγκτον για την αντιμετώπιση της κρίσης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε εντείνει τις προσπάθειες για την προώθηση της απασχόλησης και της κοινωνικής ένταξης, ως μέρος της στρατηγικής της για την αντιμετώπιση της οικονομικής και δημοσιονομικής κρίσης.

- **Κινητοποίηση χρηματοδότησης της ΕΕ**

Τον Νοέμβριο του 2008 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε ένα πακέτο ανάκαμψης 200 δις ευρώ. Περίπου 170 δις ευρώ θα προέρχονταν από τους προϋπολογισμούς των κρατών μελών, ενώ η ΕΕ και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ) από κοινού θα διέθεταν 30 δις ευρώ.

Η Επιτροπή πρότεινε να απλοποιηθούν τα κριτήρια για στήριξη από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), αναπρογραμματίζοντας τις δαπάνες και επιταχύνοντας τις διαδικασίες για προκαταβολές από την αρχή του 2009. Ο σκοπός ήταν τα κράτη μέλη να έχουν ταχύτερη πρόσβαση σε 1,8 δις ευρώ, ώστε να ενισχυθούν οι ενεργές πολιτικές της αγοράς εργασίας, να γίνει επανεκτίμηση στη στήριξη των πλέον ευάλωτων, να επιταχύνουν τις ενέργειες για ανάπτυξη των δεξιοτήτων και όπου ήταν αναγκαίο να γινόταν πλήρη Κοινοτική χρηματοδότηση των έργων κατά την περίοδο εκείνη.

Επίσης η επιτροπή πρότεινε να γίνουν αλλαγές στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση (ΕΓΦ), το οποίο στόχευε σε νέες θέσεις εργασίας. Εκείνη την περίοδο, ο διαθέσιμος ετήσιος προϋπολογισμός του ΕΤΠ

ανερχόταν σε 500 εκατ. ευρώ, ποσό το οποίο ήταν διαθέσιμο για εκπαίδευση και ευρέσεως προγραμμάτων εργασίας.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε να συσταθεί νέος μηχανισμός μικρό χρηματοδοτήσεων με σκοπό την παροχή μικρό δανείων σε μικρές επιχειρήσεις και σε άτομα που έχασαν τη θέση εργασίας τους και θέλουν να ιδρύσουν τη δική τους μικρή επιχείρηση.

• Προώθηση απασχόλησης

Η ευρωπαϊκή υπηρεσία απασχόλησης **EURES** πρόσφερε το δικαίωμα σε αυτούς που επιθυμούν να εργαστούν σε άλλη Ευρωπαϊκή χώρα.

Η πρωτοβουλία «**New Skills for New Job**» σκόπευε να βελτιώσει τον τρόπο που η Ευρώπη ανέλυε και πρόβλεπε τις μελλοντικές απαιτήσεις δεξιοτήτων της οικονομίας. Αυτό θα βοηθούσε στον πιο αποτελεσματικό συνδυασμό μεταξύ εργαζομένων και εργασιών και θα έδινε μια εικόνα για τις ανάγκες εκπαίδευσης.

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης, η οποία έπαιζε σημαντικό ρόλο στην Ανάπτυξη και την Απασχόληση, παρείχε ένα πλαίσιο συντονισμένης δράσης για τα κράτη μέλη που προωθούσαν την απασχόληση στον καιρό της κρίσης.

Η Επιτροπή είχε αυξήσει την παρακολούθηση της κοινωνικής κατάστασης και της απασχόλησης και για αυτό προχώρησε στην έκδοση μιας νέας σειράς από μηνιαίες εκθέσεις, οι οποίες παρακολουθούσαν την ταχύτητα αυτής της μεταβαλλόμενης κατάστασης.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε υιοθετήσει μια “κοινή δέσμευση για την απασχόληση”, η οποία με προτεραιότητες και ενέργειες προστάτευε τις θέσεις εργασίας και βοηθούσε εκείνους που αντιμετώπιζαν δυσκολίες στο δρόμο για την ανάκαμψη.

• Συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους

Στις 19 Μαρτίου του 2009, πραγματοποιήθηκε μια σημαντική σύνοδος κορυφής διάρκειας τριών ημερών, όπου η Επιτροπή βρισκόταν σε στενή επαφή με τους αντιπροσώπους των εργοδοτών και συνδικαλιστικών οργανώσεων για να συζητήσουν τις επιπτώσεις της οικονομικής και δημοσιονομικής κρίσης.

Μια έκθεση περί Εργασιακών Σχέσεων που εκδόθηκε από την Επιτροπή το Φεβρουάριο του 2009 έδειξε ότι ο εποικοδομητικός διάλογος μεταξύ εργοδοτών και συνδικαλιστικών οργανώσεων μπορεί να βοηθήσει την ΕΕ να αντιμετωπίσει την κρίση.

• Συνεργασία με τους διεθνείς εταίρους

Στις 2 Απριλίου του 2009, η ΕΕ συμμετείχε ενεργά στη Διάσκεψη Κορυφής G20 στο Λονδίνο, όπου συμφωνήθηκε μια διεθνής δράση για την τόνωση της οικονομίας και τη βελτίωση του ελέγχου στο χρηματοοικονομικό τομέα.

Ο Επίτροπος **Vladimir Spidla** συζήτησε για την κοινωνική διάσταση της κρίσης με τους ομολόγους του των χωρών G8 στη συνάντηση των Υπουργών Εργασίας της G8 στις 30 Μαρτίου του 2009.

Επίσης στις 7 Μαΐου του 2009, πραγματοποιήθηκε μια Σύνοδος Κορυφής για την Απασχόληση, με θέμα την ενίσχυση των προσπαθειών για την προώθηση της απασχόλησης και της κοινωνικής ένταξης.

5.3: Σε Ελληνικό επίπεδο

5.3.1: Η Ελλάδα αντιμετωπίζει την κρίση ως μέλος της Ε.Ε

Η Ελλάδα, όπως και άλλες 28 χώρες της Ευρώπης, ανήκει στον υπερεθνικό σχηματισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε), έτσι η πολιτική ηγεσία του τόπου καλείται να δώσει τις μάχες σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ώστε η αντιμετώπιση της κρίσης να γίνει συντονισμένα και να ενισχυθεί από τον κοινοτικό προϋπολογισμό.

Η κυβέρνηση θα μπορούσε να προχωρήσει στη λήψη ορισμένων μέτρων όπως:

- Μείωση του Φ.Π.Α στα τρόφιμα και τα είδη πρώτης ανάγκης.
- Μείωση ειδικού Φόρου κατανάλωσης στα καύσιμα
- Φορολόγηση των κερδών των χρηματιστηριακών πράξεων, με σκοπό την καθιέρωση ανακατανομής του πλούτου
- Λήψη μέτρων για την ανάπτυξη του υγιούς ανταγωνισμού, που θα αντιτίθεται στο καθεστώς των μονοπωλίων
- Ενίσχυση των χαμηλών εισοδημάτων μέσα από προγράμματα κοινωνικής αλληλεγγύης
- Ειδικά προγράμματα καταπολέμησης της ανεργίας και ενίσχυσης απασχόλησης

- Ειδικά προγράμματα ενίσχυσης και ανάπτυξης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Άλλα μέτρα είναι η διεύρυνση των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, η μείωση των τελών αεροδρομίων, η μείωση του κόστους της ακτοπλοΐας, η μείωση του συντελεστή Φ.Π.Α σε επίπεδο που να ανταγωνίζεται χώρες όπως την Ισπανία και Πορτογαλία, η αξιοποίηση των κεφαλαίων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδυτών για τα ΜΜΕ, η ενίσχυση των προγραμμάτων κοινωνικού τουρισμού, η μείωση των φορολογικών επιβαρύνσεων στις μεταφορές, κ.ά.

Μπροστά στο φαινόμενο της οικονομικής κρίσης και τις επιπτώσεις του στην Ελλάδα, η τουριστική κοινότητα της χώρας, ώθησε την κυβέρνηση να εξαγγείλει μέτρα. Όπως την αύξηση των δαπανών για την προβολή της χώρας, τη κατάρτιση των εργαζομένων στον κλάδο, τη διευκόλυνση χρηματοδότησης των επιχειρήσεων, την επιστροφή του ΦΠΑ, κ.ά. Δεν αρκεί μόνο η Πολιτεία να αναλάβει δράση για την αντιμετώπιση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, αλλά αναγκαία είναι και η ανάληψη πρωτοβουλίας από την πλευρά των ίδιων των επιχειρήσεων. Δηλαδή πρέπει να επαναπροσδιοριστούν οι επιχειρηματικοί στόχοι, ο τύπος δανεισμού, οι επενδύσεις και η στρατηγική marketing, ο περιορισμός των λειτουργικών εξόδων, η αναβάθμιση της προσφερόμενης ποιότητας, η επανεξέταση της τιμολογιακής πολιτικής και την εστίαση στο ανθρώπινο δυναμικό. Οι διαστάσεις λοιπόν που έχει η κρίση σε εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο απαιτούν επαναπροσέγγιση των πολιτικών κατευθύνσεων, των συγκεκριμένων μέτρων και δράσεων.

Συμπέρασμα

Η σημερινή οικονομική κρίση που αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες του 20ου αιώνα, ξεκίνησε από την φούσκα στις τιμές των ακινήτων σε πολλές περιοχές των ΗΠΑ. Προκάλεσε σημαντική μείωση της ρευστότητας και συγκρίνοντας την πτώση των χρηματιστηρίων του 1930 και τώρα, η σημερινή πτώση είναι αρκετά χειρότερη.

Οι ΗΠΑ κρατικοποίησαν κάποιες τράπεζες ενώ η Ιρλανδία ανακοίνωσε κρατική εγγύηση στις καταθέσεις. Ενώ άλλες χώρες ανακοίνωσαν πακέτα βοθηιών και κάνανε ενέσεις ρευστοποίησης σε τράπεζες που αντιμετώπιζαν δυσκολίες. Έτσι προέκυψαν δυο επιλογές, αυτή της κρατικοποίησης των τραπεζών ή οι ενέσεις ρευστοποίησης

Επίσης διαπιστώθηκε ότι υπάρχει η ανάγκη χάραξης κοινής νομισματικής πολιτικής σε διεθνές επίπεδο καθώς και διεθνούς συντονισμού του χρηματοοικονομικού συστήματος. Λόγω του μεγέθους της κρίσης η κρατική παρέμβαση για εξυγίανση του χρηματοπιστωτικού συστήματος θα είναι χρονοβόρα. Επιπλέον απαιτείται λήψη μέτρων από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για την εποπτεία των χρηματοπιστωτικών αγορών.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για να αντιμετωπίσει την παρούσα κρίση, αποβλέπει σε μέτρα ενίσχυσης της απασχόλησης και κοινωνικής ένταξης καθώς και εποπτεία στα τραπεζικά συστήματα.

Η ανακοίνωση πακέτων βοήθειας εξάλειψε την έλλειψη εμπιστοσύνης που επικρατούσε στις χρηματαγορές. Διεθνή οργανισμοί όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (**IMF**) και η

Παγκόσμια Τράπεζα επεμβαίνοντας, προσπάθησαν να εμποδίσουν την επέκταση της κρίσης. Η ομοσπονδιακή τράπεζα των ΗΠΑ (**FED**) κατέβασε τα επιτόκια ανακουφίζοντας τις αγορές. Αρκετές χώρες έχουν κατανοήσει ότι πρέπει να κινηθούν από κοινού για την επίλυση των προβλημάτων.

Συντομογραφίες:

(FED) - Federal Reserve System

(LTCM) - Long-Term Capital Market

(OPEC) - Organization of the Petroleum Exporting Countries

(NBER) - The National Bureau of Economic Research

(Α.Ε.Π) - Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

(Δ.Ο.Ε) - Διεθνής Οργάνωση Εργασίας

(SEC) - Securities and Exchange Commission

(ΕΕ) - Ευρωπαϊκή Ένωση

(ΔΝΤ) - Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

(IMF) - International Monetary Fund

(ΕΚ) - Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

(EGF) - European Globalisation Adjustment Fund

(ΕΤΠ) - Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής

(ΟΝΕ)- Οικονομική και Νομισματική Ένωση

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Παγκοσμιοποίηση, <<Αισιόδοξη προοπτική ή απειλή;>> , Συλλογικό έργο, Εκδόσεις Σαββάλας, 2001
- Σωκράτης Γκίκας, 2001 , <<Η παγκοσμιοποίηση με απλά λόγια>>
- Πανηγυράκης Γ., 2001, «Σύγχρονη Διοικητική Δημοσίων Σχέσεων», Εκδόσεις Μπένου, Αθήνα
- Σφακιανάκης Μ.Κ, 1998, «Διοικητική κρίσεων», Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα
- Γεώργιος Κουφάρης, 2010 , «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010
- Γεώργιος Χ. Παπασωτηρίου, «Η κρίση».
- Γεώργιος Χρηστίδης, «Οι οικονομικές κρίσεις που συγκλόνισαν τον κόσμο».
- Αγγελόπουλος Π. ,2005, Τράπεζες και χρηματοπιστωτικό σύστημα: Αγορές, Προϊόντα, Κίνδυνοι, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα
- Πεσμαζόγλου, Β. (2011), Ελληνική κρίση και ΟΝΕ: τα όρια της κοινοτικής αλληλεγγύης.
- Καζάκος, Π. (2010). Ατελής Εκσυγχρονισμός και κρίση. Αθήνα: Πατάκη.
- Καζάκος Π (2011). Μετά το «Μνημόνιο»: Οικονομική πολιτική στην Ελλάδα υπό διεθνή έλεγχο. Αθήνα: Παπαζήση
- Πεσμαζόγλου, Β. (2011), Ελληνική κρίση και ΟΝΕ: τα όρια της κοινοτικής αλληλεγγύης. στο Βλάχου, Α. (επιμ.) Οικονομική κρίση και Ελλάδα. Αθήνα: Gutenberg

- Χαρδούβελης, Γ. (2011). Η Ελληνική και Ευρωπαϊκή κρίση και η Νέα αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης. Οικονομία και Αγορές, 2(6),8
- Βαϊτσος, Κ. (2011). Η ελληνική και παγκόσμια οικονομική κρίση σε ένα διεθνές πλαίσιο αλληλεξάρτησης, στο Βλάχου, Α. (επιμ.) Οικονομική κρίση και Ελλάδα. Αθήνα: Gutenberg
- Σταθάκης, Γ. (2010): Η δημοσιονομική κρίση της Ελληνικής οικονομίας, Σύγχρονα Θέματα, 208, 7.
- Ρουμπινί, Ν. & Μιμ, Σ. (2010). Η οικονομία της κρίσης: Μάθημα εκτάκτου ανάγκης για το μέλλον του χρήματος. Αθήνα: Πατάκης.
- Γλυνός, Γ. (2010): Η δυναμική ισορροπία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. ΕΛΙΑΜΕΠ. Κείμενο εργασίας 6/2010
- Υπουργείο Οικονομικών, «Οικονομικές εξελίξεις του 2009 και προοπτικές για το 2010».)

Ξένη

- The Economics of Industry (with Mary Paley Marshall, 1879)
- The Principles Of Science: A Treatise On Logic And Scientific Method by W. (William) Stanley Jevons (Macmillan & Co. - Third Edition, 1879)
- Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation (Burton R. Clark, 1998)
- Globalization of markets, Harvard Business Review (Theodore Levitt, 1983)
- Global economic integration: prospects and problems. From An International Journal of Development Economics. Development Review (Ismail Shariff, 2003)

- European Commission, (2009) , «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». European Economy, Brussels. Pp.1-87, Tab. Graph. Bibliogr
- European Commission, (2009) , «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». European Economy, Brussels. Pp.1-87, Tab. Graph. Bibliogr
- Taylor, John B. (2008), “The Financial Crisis and the Policy Response: An Empirical Analysis of What Went Wrong,”
- «The Limits to Growth first edition» ,1972, Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows Jørgen Randers, William W. Behrens III
- Wolf, M. Why the eurozone will survive. (2011, 8 March). Financial Times

Διαδίκτυο

<http://el.wikipedia.org/wiki/Οικονομία>

<http://el.wikipedia.org/wiki/Παγκοσμιοποίηση>

http://el.wikibooks.org/wiki/Οικονομική_κρίση._Αιτίες_και_αποτελέσματα

<http://www.makthes.gr>

<http://users.hol.gr/~kokkonis/courses/interwar/depression.htm>

<http://www.enthesis.net>

http://el.wikipedia.org/wiki/Ιρανική_Επανάσταση

<http://el.wikipedia.org>

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ :

¹ Ο **Άνταμ Σμιθ**(16 Ιουνίου 1723 - 17 Ιουλίου 1790) ήταν Σκωτσέζος οικονομολόγος και ηθικός φιλόσοφος. Θεωρείται ένας από τους πρωτοπόρους της πολιτικής οικονομίας και θεμελιωτής της σχολής των κλασικών οικονομικών. Επίσης θεωρείται και ένας από τους κύριους εκπροσώπους του Σκωτσέζικου Διαφωτισμού

² **Theodore Levitt** (1 Μαρτίου 1925- 28 Ιούν 2006,) ήταν ένας Αμερικανός οικονομολόγος και καθηγητής στο Harvard Business School . Ήταν επίσης εκδότης του Harvard Business Review και αυτός που εκλαΐκευσε τον όρο παγκοσμιοποίηση .

³**Ενυπόθηκο ομόλογο** είναι ένα ομόλογο που επιτρέπει την εγγραφή ενός εμπράγματος βάρους σε ορισμένα ακίνητα περιουσιακά στοιχεία (πχ ακίνητα, οικόπεδα, κλπ) ως ασφάλεια ή εγγύηση του ομολόγου.

⁴ Ο όρος **New Deal** (Νέα Συμφωνία) περιγράφει μια σειρά οικονομικών προγραμμάτων που θεσπίστηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες, για το εσωτερικό της χώρας, μεταξύ 1933 και 1936, μέσω Προεδρικών διαταγμάτων και Νόμων ψηφισμένων από το Κογκρέσο, κατά τη διάρκεια της προεδρίας του Φραγκλίνου Ρούσβελτ, ως απάντηση στην Μεγάλη Ύφεση του 1929.

⁵ Ο **Franklin D. Roosevelt** 1882-1945 ήταν ο 32ος πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

⁶ Η **Fed** είναι το κεντρικό τραπεζικό σύστημα των Ηνωμένων Πολιτειών. Ιδρύθηκε στις 23 Δεκεμβρίου 1913 με την ψήφιση του Federal Reserve Act.

⁷ **Smooth-Hawley tariff act**: ήταν μια δασμολογική πράξη η οποία υποστηριζόταν από τον Γερουσιαστή Reed Smoot και τον Εκπρόσωπο Willis C. Hawley και η οποία έθεσε τους δασμούς σε πάνω από 20.000 εισαγόμενα αγαθά σε επίπεδα ρεκόρ.

⁸Το σύστημα σταθερών ισοτιμιών του **Μπρέττον Γουντς** ήταν ένα σύστημα το οποίο προσδιόριζε σταθερές ισοτιμίες μεταξύ των νομισμάτων των χωρών που συμμετείχαν σε αυτό.

⁹**Σάχη** του Ιράν είναι τίτλος για κληρονομικό μονάρχη του Ιράν

¹⁰Το **NBER** είναι ένας ερευνητικός οργανισμός που αποσκοπεί στην καλύτερη κατανόηση του τρόπου λειτουργίας της οικονομίας.

¹¹Η Ομοσπονδιακή Εθνική Κτηματική Association (FNMA), κοινώς γνωστό ως **Fannie Mae**, ιδρύθηκε το 1938 κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης, ως μέρος του New Deal

¹²Η Ομοσπονδιακή Κεντρική Στεγαστικό Δάνειο Corporation (FHLMC), γνωστή και ως **Freddie Mac**, είναι μια δημόσια επιχορηγούμενη επιχείρηση (GSE), δημιουργήθηκε το 1970 για την επέκταση της δευτερογενούς αγοράς για τα στεγαστικά δάνεια στις ΗΠΑ.

¹³Τα εξασφαλισμένα ομόλογα χρέους ή ομόλογα ασφαλισμένων δανείων ή εγγυημένες υποχρεώσεις χρέους (**Collateralized Debt Obligations, CDOs**) είναι μια μορφή μη ρυθμισμένων νομοθετικών χρεογράφων εγγυημένων δανείων και δομημένων επενδυτικών προϊόντων που παράγονται από την τιτλοποίηση ομάδας ομοειδών στοιχείων.

¹⁴Η σύμβαση ανταλλαγής κινδύνου αθέτησης (**Credit default swap** ή απλά **CDS**) είναι μία σύμβαση ανταλλαγής (ΣΑ) στην οποία ο αγοραστής της πραγματοποιεί σειρά πληρωμών προς τον αντισυμβαλλόμενο πωλητή και σε αντάλλαγμα δέχεται εφάπαξ πληρωμή σε περίπτωση που κάποιο πιστωτικό μέσο (συνήθως ομόλογο ή δάνειο) χαρακτηριστεί από αθέτηση του εκδότη.

¹⁵**David X. Li** (γεννήθηκε στην Κίνα το 1960), είναι ένας ποσοτικός αναλυτής και αναγνωρισμένος αναλογιστής ο οποίος στις αρχές της δεκαετίας του 2000 πρωτοστάτησε στην χρήση του Gaussian copula μοντέλων για την τιμολόγηση των εξασφαλισμένα δανειακών υποχρεώσεων (CDOs).

¹⁶**John Brian Taylor** (γεννημένος 8η Δεκεμβρίου 1946) είναι καθηγητής Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο του Στάνφορντ.

¹⁷Η **Citigroup Inc** είναι μια αμερικανική πολυεθνική εταιρεία με χρηματοοικονομικές υπηρεσίες που εδρεύει στο Μανχάταν , Νέα Υόρκη.

